

Landskapet Ålands
Läroplan
för grundskolan

Senast reviderad i april 2011

15.09.2011

LANDSKAPET ÅLANDS LÄROPLAN FÖR GRUNDSKOLAN

Ålands landskapsstyrelse har fastställt läroplanen i oktober 1995 (153 Us2-27.10.1995) för att tillämpas i alla grundskolor fr.o.m. höstterminen 1996.

Ålands landskapsregering har reviderat och förtydligat följande avsnitt:

Inläringssyn och pedagogisk miljö	fr.o.m. läsåret 2005-2006 (68 U30-19.11.2004)
Matematik	fr.o.m. läsåret 2005-2006 (75 U30-31.12.2004)
(Hembygdskunskap) Omgivningskunskap	fr.o.m. läsåret 2007-2008 (73 U30-24.07.2006)
(Samhällslära) Samhällskunskap	fr.o.m. läsåret 2007-2008 (73 U30-24.07.2006)
Historia	fr.o.m. läsåret 2007-2008 (73 U30-24.07.2006)
Religionskunskap/ Livsåskådningskunskap	fr.o.m. läsåret 2007-2008 (74 U30-24.07.2006)
Undervisningsformer och arbetssätt	fr.o.m. läsåret 2009-2010 (27 U30-24.03.2009)
Fysik och kemi	fr.o.m. läsåret 2010-2011 (39 U30-26.05.2009)
Läroplikt och rätt till skolgång	fr.o.m. läsåret 2007-2008 (9 U30-25.01.2011)
Hälsokunskap	fr.o.m. läsåret 2011-2012 (25 U30-06.04.2011)

INNEHÅLL

SKOLAN OCH SAMHÄLLSUTVECKLINGEN	4
LANDSKAPET ÅLANDS LÄROPLAN FÖR GRUNDSKOLAN	5
* Enhetlighet och likvärdig grund för fortsatt utbildning	5
RIKTLINJER FÖR KOMMUNENS GRUNDSKOLEVERKSAMHET	5
* Undervisningens syfte	6
* Allmänbildning, kunskaper och färdigheter	6
* Etiska grundvärderingar och fostrande verksamhet	7
* Inläringssyn och pedagogisk miljö	9
* Undervisningsformer och arbetssätt	10
* Kunskaper i informations- och kommunikationsteknik	11
* Stödundervisning och specialundervisning	13
* Elevhandledning och elevvård	14
* Föräldrainflytande	15
* Elevinflytande	16
* Lärarkollegiet	16

SKOLANS ARBETSPLAN	16
* Värderingar och verksamhetsidé	16
* Undervisningsarrangemang	17
* Timfördelning	17
* Språkprogram	18
* Elev- och lärarregister	18
UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING	18
ELEVBEDÖMNING	19
* Utvecklingssamtal	20
* Omdömen och betyg	21
* Kunskaper och färdigheter	21
* Ansvar och samarbete	22
* Särskild examen	22
* Formulär	23
LÄROPLIKT OCH RÄTT TILL SKOLGÅNG	24
* Läroplikt som fullgörs hem	24
* Prövning och framsteg	25
* Intyg över fullgjord läroplikt	25
ÄMNESDEL	27
Svenska	27
Teckenspråk	30
Matematik	31
Omgivningskunskap	37
Biologi med miljölära	38
Geografi	40
Fysik	43
Kemi	45
Hälsokunskap	46
Religionskunskap	48
Livsåskådningskunskap	50
Samhällskunskap	51
Historia	54
Musik	60
Bildkonst	63
Slöjd	66
Gymnastik och idrott	68
Hemkunskap	71
Engelska (A1)	72
Finska (A2)	74
Tyska och franska (A2)	75
Finska, tyska och franska (B1, B2)	77
Timfördelning på lågstadiet (åk 1-6)	80
Timfördelning på högstadiet (åk 7-9)	81
Timfördelning i grundskolan (åk 1-9)	82

SKOLAN OCH SAMHÄLLSUTVECKLINGEN

Den tid som barn och ungdomar tillbringar i skolan är en viktig del av deras liv. Då man i en läroplan skall beskriva målsättning och uppgifter för skolans verksamhet måste det ske efter en prövning av vilken roll skolan skall ha i förhållande till den allmänna samhällsutvecklingen.

Familjestrukturen i samhället har förändrats. Andelen ensamföräldrar har ökat och olika samboendeförhållanden är vanliga. Många barn lever i familjer med styvföräldrar och halvsyskon. Kvinnor förvärvsarbetar i nästan lika stor utsträckning som män. Redan före skolåldern har barn alltså *mött ett stort antal människor, intryck och budskap.*

De unga uppfattas som köpstarka konsumenter och uppmärksammas livligt av *underhållningsindustrin, medier och reklam.* Många kan ha erfarenheter av våld, råhet och droger och kriminaliteten tenderar att öka i de lägre åldersgrupperna.

Samtidigt som dagens unga är bättre orienterade om omvärlden och mer beresta än förr ställs nya och högre krav på barn och vuxna i allmänhet och skolan i synnerhet. Undersökningar pekar på att en egen familj, goda vänner, en stabil tillvaro och andra kvalitativa livsmål i dag hamnar högre i ungdomarnas framtidsdrömmar än tidigare. Utvecklingen visar att *den sociala kompetensen* blir allt viktigare och detta tydliggör hemmens och skolans fostrande uppgift.

Kunskapsmängden ökar och förändras ofantligt snabbt. Nya rön om miljöeffekter, teknologiska förändringar och medicinska upptäckter tvingar fram ständiga *revideringar och kompletteringar* av den mänskliga kunskapen. Att känna till källorna och kritiskt bedöma riktigheten i kunskaperna, att kunna tillämpa dem när det gäller att lösa problem och utföra praktiska uppgifter betonas i dag allt mer. Förmåga att utnyttja ny teknik, arbeta självständigt, vara företagsam, ta ansvar och samarbeta är en förutsättning för god framgång i både studielivet och arbetslivet.

Internationaliseringen och europafrågorna tillför vår kultur *nya utmanande element*. Goda språkkunskaper krävs av såväl den som vill verka i sitt hemland som av den som vill studera och arbeta utanför det egna språkområdet.

Frågan om det är möjligt att anpassa arbetet i skolan till alla förändringar i samhället uppstår. Vad skall skolan lära ut och vad skall den avstå från? Ger skolan kunskaper är av betydelse för framtiden? Vilka är de tidlösa kunskaperna? Blir det bestående kulturarvet i form av historia, konst och litteratur viktigt i en föränderlig värld? Har förmågan att kommunicera i tal och skrift på det egna språket och på främmande språk ett växande värde oavsett tekniska och samhällseliga förändringar?

LANDSKAPET ÅLANDS LÄROPLAN FÖR GRUNDSKOLAN

Landskapet Ålands läroplan för grundskolan företräder en *positiv människosyn* enligt vilken barn och unga är kunskapsökande, nyfikna och sociala människor som i grunden är motiverade. Uppläggnngen utgår från en tilltro till *lärarnas pedagogiska kompetens* och *de lokala beslutsfattarnas utbildningspolitiska vilja och förmåga* att utveckla det praktiska skolarbetet. Den utökade finansiella självbestämmanderätten ger kommunerna möjlighet att inom läroplanens gränser rätt fritt utveckla sin skolpolitik.

***** Enhetlighet och likvärdig grund för fortsatt utbildning**

För att uppnå en *landskapsomfattande enhetlighet* och för att garantera att alla läropliktiga elever skall få en likvärdig allmänbildande grund ger landskapsstyrelsen i stöd av grundskolelagen ut en läroplan för den åländska grundskolan. Den *kompletterar och konkretiserar den övergripande målsättning för skolan som den nya lagen anger*. Den skall ses som det viktigaste redskapet i strävan att nå de mål som samhället uppställer för grundskolans undervisning och fostran. Den uttrycker sådana krav som samhället har på skolan och sådana förväntningar som föräldrar och elever ställer på skolan. Den ger dessutom uttryck för de förhoppningar som skolan ställer på eleverna.

Den åländska skolan strävar till att ge eleverna den trygghet som följer av delaktighet i det nordiska rättssamfundets samhällsbild och den kultur, etik, livsåskådning och människosyn som det västerländska samhället av tradition är baserat på.

RIKTLINJER FÖR KOMMUNENS GRUNDSKOLEVERKSAMHET

I landskapet Ålands läroplan för grundskolan anges *riktlinjer* för kommunernas skolverksamhet. De är *allmänt formulerade* i avsikt att man *inom kommunen* skall ha möjlighet att ange en mer detaljerad färdriktning för ansvarsfördelning för verksamheten. Riktlinjerna utgör den bas som man skall utgå ifrån då man på det kommunala planet planerar och förverkligar undervisningsarbetet i grundskolorna. I överensstämmelse med de allmänna principerna om kommunalt självbestämmande inskränks således den tidigare bindande normgivningen från landskapets sida i viss mån.

Grundskolans verksamhet skall vara *öppen mot omvärlden*. Skolan skall bedriva ett positivt och *förtroendefullt utvecklingsarbete* tillsammans med *föräldrarna och övriga*

invånare i kommunen och därmed verka för att vara en tillgång för bygdens kultur. Skolan skall upprätthålla ett kontinuerligt samarbete även med *barnomsorgen och det organiserade socialvårds- och ungdomsarbetet*.

Vad gäller strukturen och innehållet för skolans undervisning och fostran skall skolorna kontinuerligt samarbeta med *skolans övriga intressenter*, till exempel *andra kommuner och kommunalförbund, de yrkesutbildande skolorna och arbetslivet*.

***** Undervisningens syfte**

Oberoende av kön eller sociala och ekonomiska förhållanden skall alla barn ha *lika tillgång till grundskoleundervisning* och därefter *ha möjlighet till fortsatta studier*.

Grundskolans uppgift är att hjälpa eleverna att *utveckla sådana kunskaper och färdigheter* som behöver för att utvecklas harmoniskt och allsidigt och har nytta av oberoende av sina fortsatta studier eller sina kommande yrken.

Skolan skall hjälpa eleverna att *strukturera och sortera* den kunskap och de färdigheter som de i allt större utsträckning inhämtar utanför skolan. Mot bakgrunden av att eleverna skall förberedas för ett framtida samhälle är grundskolans i särklass viktigaste uppgift att ge eleverna *självförtroende att möta och behärska förändringar* och ge dem beredskap för ett *livslångt lärande*.

Elevernas *intellektuella, praktiska, fysiska och konstnärliga anlag* måste få utvecklas allsidigt i grundskolan. Det är viktigt att i undervisningen uppmärksamma de olika former som kunskap, som de olika läroämnena inrymmer, d.v.s. *faktakunskap, förståelse, färdighet och förtrogenhet*.

Skolarbetet skall vara stimulerande både för de elever som är speciellt begåvade och för dem som har inlärningshinder. Skolan skall verka för att *flickor och pojkar* får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen. Skolan måste medvetet sträva till att *varje elev når en optimal personlig utveckling* och att eleverna upplever att deras kunskaper och färdigheter växer. Därför måste undervisningen *bli mera individuell och valfriheten utökas*.

Då det är pedagogiskt möjligt och ändamålsenligt skall *elever med fysiska eller psykiska handikapp* integreras i den vanliga undervisningen. Ökade kunskaper om olika handikapp är en förutsättning för en framgångsrik integrering.

***** Allmänbildning, kunskaper och färdigheter**

Grundskolan skall ge allmänbildande kunskaper och färdigheter. Med allmänbildning avses en allsidig kunskap som rör och förklarar människan, samhället och naturen. Allmänbildning omfattar såväl *teknisk och naturvetenskaplig* som *humanistisk och samhällsvetenskaplig* kunskap. Till allmänbildning hör även *etisk och estetisk lyhördhet*, ett *utvecklat känsloliv* och förmåga att *åskådliggöra olika företeelser och granska frågor* ur olika synvinklar.

Allmänbildning är insikt om individens ansvar för sig själv, sina medmänniskor och miljön. Allmänbildning innebär kunskaper, färdigheter och värderingar som samhällsmedlemmarna behöver för att förstå varandra. *Hög allmänbildning* utgör med andra ord en viktig grund för bl.a. yrkesstudier och framgång i arbetslivet.

De kunskaper och färdigheter som grundskolan skall hjälpa eleverna att utveckla skall i första hand vara *kvalitativt goda och meningsfulla*. De grundläggande studiefärdigheterna skall omfatta förmåga att *uttrycka sig i tal och skrift*, att *använda och förstå matematik* samt färdigheter i minst ett *främmande språk*. *Religions- och livsåskådningskunskap* och ämnen som tränar olika *estetiska uttrycksformer* skall även ha hög prioritet i grundskolan.

Inom den *samhällsorienterande undervisningen* skall eleverna få en bild av vårt kulturarv och den referensram som ger människorna förutsättningar att aktivt kunna delta i samhällslivet och hävda sina rättigheter och förstå sina skyldigheter. För att utveckla en förståelse och ett gemensamt ansvar för vår värld och dess miljö och natur måste eleverna även få insikter i naturorienterande ämnen.

Den tekniska utvecklingen förutsätter att samhällsmedlemmarna har *tekniska insikter och tekniskt kunnande*. Redan i grundskolan skall eleverna därför oberoende av kön ha möjlighet att bekanta sig med teknik och lära sig att förstå och använda teknologi.

Elevernas kunskaper och färdigheter måste utvecklas och bli redskap för att möta aktuella och framtida frågeställningar och problem. *Saklighet och allsidighet i undervisningen* förutsätter att samhället inte framställs som konfliktlöst. Eleverna måste få klart för sig att människor lever i olika ekonomiska, sociala, kulturella och politiska förhållanden och att motsättningar därför kan förekomma både på det lokala, nationella och internationella planet.

***** Etiska grundvärderingar och fostrande verksamhet**

Grundskolan har en viktig uppgift att *hävda de värden och normer* som vårt samhällsliv och vår skolverksamhet vilar på, det vill säga principerna om personligt ansvar, samverkan och likaberättigande, sanning och rätt, tolerans, jämställdhet mellan kvinnor och män samt hänsyn till miljön. Dessa *grundläggande etiska värden* är inte givna eller självklara för alla utan de måste diskuteras och utvecklas tillsammans med nya generationer.

Undervisningen samt lärarnas värderingar och attityder skapar förutom visioner moral och kunnande som eleverna behöver även senare i livet. Därför måste man i skolan omsorgsfullt och gemensamt analysera på vilket sätt man för närvarande kan försöka tillgodose alla människors grundläggande behov utan att kommande generationers möjligheter äventyras.

Etiska frågeställningar skall behandlas i undervisningen för att hjälpa eleverna att utveckla *personliga ställningstaganden*. Skolan skall sträva till att varje elev lämnar skolan med bibehållen *individualitet* och med respekt för dessa egenskaper hos andra människor.

Skolan skall sträva till att tillsammans med hemmen fostra eleverna till *ansvarskännande människor med förmåga att samarbeta och lösa konflikter* samt hjälpa eleverna att utveckla sunda intressen och levnadsvanor. Elevernas inneboende motivation och *företagsamhet, uppfinningsriktighet* och *kreativitet* skall stödjas och uppmuntras.

Undervisningen och skolmiljön måste utvecklas så att *varje individ känner sig trygg*, blir accepterad, tar ansvar, får stöd och vägledning samt kan byta tankar och

konstruktiv kritik med andra. Skolan skall tillsammans med elever och föräldrar sätta klara gränser för vad som är tillåtet respektive förbjudet beteende. Inom skolsamfundet måste man tydliggöra vad som är rätt och vad som är fel. Vad gäller t.ex. *trafikfostran* är syftet att eleverna skall lära sig ta ansvar för sin egen och andras säkerhet som fotgängare, passagerare och förare.

Verksamheten i skolan skall hjälpa eleverna att utveckla en god förmåga att leva tillsammans med andra människor och hjälpa dem att utveckla en förståelse för *familjens betydelse* för det egna jaget och samhället. Eleverna skall inom skolans *samlevnadsfostran* lära sig se att det finns familjer av olika slag, både i fråga om struktur och kulturell bakgrund. De skall få analysera sina värderingar och känslor vad gäller goda relationer, vänskap, kärlek och sex och livskvalitet i övrigt.

Eleverna skall regelbundet ges tillfälle att ta ställning till moraliska problem och normkonflikter vad gäller barnskydd, vård och förmyndarskap, ungdomsbrottslighet, alkohol- och drogmissbruk, spel och lekar, allemansrätt och övriga frågor som berör miljövard. De skall också få bearbeta och ta ställning till frågor som anknyter till *den fysiska och mentala hälsan* och *sunda levnadsvanor*.

Inom ramen för miljöundervisningen måste man i skolan komma fram till gemensamma *principer för en hållbar utveckling* både med hänsyn till människan och naturen och till människan och kulturmiljön. Skolans *miljöfostran* skall hjälpa eleverna att inse att människors val av produkter påverkar livsmiljön och världens resurser i stort. Eleverna skall lära sig att kritiskt bedöma de faktorer som styr konsumtionsbeteendet. De bör lära sig förstå sambandet mellan konsumtion och produktion vad gäller såväl den privata konsumtionen som den totala samhällsekonomin.

I syfte att utveckla elevernas förutsättningar att bli kunniga och ansvarsfulla *konsumenter* måste de i olika sammanhang få rikligt med tid att kritiskt analysera och ta ställning till det utbud på budskap, information och reklam som framförs i olika medier. Eleverna skall därutöver ges saklig information om produkter och varor, hur de skall skötas och repareras, hur man gör sig av med dem samt hur man ordnar eller köper olika former av samhällsservice. Fostran till *ett sunt ekonomiskt tänkande* skall utgöra en betydelsefull del av all undervisning.

Den åländska skolan skall försöka ge eleverna insikter om att de som individer är en del av ett örike, vars invånare förenas av en gemensam kulturtradition och den livsmiljö som ett självstyre landskap utgör. Eleverna skall fostras till att känna ansvar för att bevara och utveckla *den åländska självstyrelsen, demilitariseringen, det svenska språket och samhörigheten med de övriga nordiska länderna samt att respektera andra befolknings- och språkgrupper*. Skolan måste därför regelbundet lyfta fram frågor om vår egen identitet och våra kulturtraditioner i förhållande till den *internationella kulturella mångfalden*.

***** Inlärningssyn och pedagogisk miljö**

Grunderna för grundskolans läroplan bygger på en inlärningssyn som ser lärandet som en individuell och social process under vilken kunskaper och färdigheter byggs upp och förändras. Samtidigt tar eleverna intryck av den omgivande kulturen. Lärandet handlar om att inhämta ny kunskap och lära sig nya färdigheter och att tillägna sig inlärningsmetoder och arbetssätt som redskap för ett livslångt lärande.

Lärandet skall vara en aktiv och målinriktad process där eleverna, utgående från sina tidigare kunskapsstrukturer och sin motivation, behandlar och tolkar den information och det material de får del av.

Skolan skall skapa sådana mångsidiga inlärningsmiljöer där eleverna kan ställa upp egna mål och ges möjlighet att hitta arbetssätt som passar deras personliga inlärningsstil. Detta förutsätter att handledningen i anslutning till elevens studier är effektiv och kontinuerlig. Varje lärare har som uppgift att i sin undervisning ge denna handledning, d.v.s. stödja elevens personliga tillväxt och utveckling - från och med skolstaren i årskurs ett och tills läroplikten har upphört.

Till den *fysiska pedagogiska miljön* hör byggnader och lokaler, den omgivande miljön och naturen, undervisnings- och arbetsmaterial, läromedel och bibliotekstjänster samt datorer och annan medieteknik.

Det är alltså viktigt att inte endast undervisningen är god och tidsenlig utan att även de utrymmen där undervisning ges är ändamålsenliga och funktionella, vilket bland annat innebär att skolan skall ha tillgång till ett bibliotek. Den pedagogiska miljön skall även vara estetiskt tilltalande.

I anslutning till skolan skall finns ett tillräckligt område för skolans verksamhet utomhus, till exempel för olika idrottsutövningar och konstaktiviteter.

Den *psykiska och sociala lärmiljön* i skolan påverkas dels av kognitiva och emotionella faktorer hos den enskilda eleven och dels av faktorer som är förknippade med interaktion och mänskliga relationer.

Lärmiljön skall stöda elevernas tillväxt och lärande. Den skall fysiskt, psykiskt och socialt vara trygg, lugn och uppmuntrande och stöda elevernas hälsa.

Genom att bjuda på intressanta utmaningar och problem skall den pedagogiska miljön stöda elevernas inlärningsmotivation och nyfikenhet samt främja deras aktivitet och kreativitet. Lärmiljön skall erbjuda estetiska erfarenheter och upplevelser av olika konstformer. Den skall ge eleverna färdigheter att på varierande sätt uttrycka sig kreativt, muntligt och skriftligt.

Den pedagogiska miljön skall uppmuntra eleverna till att arbeta såväl självständigt som i grupp. Miljön skall stöda en växelverkan och dialog mellan läraren och eleven och mellan eleverna. Ansvaret för att upprätthålla en sådan atmosfär ligger såväl på läraren som på eleven.

Undervisningsformer och arbetssätt

Varje skola skall själv utforma sin undervisning och sina arbetssätt. Vid planeringen av arbetssätten och inlärningsmiljön skall hänsyn tas till elevernas kognitiva, emotionella, sociala och fysiska mognad och förutsättningar.

Arbetssätten skall knyta an till elevernas tidigare kunskaper, erfarenheter och intressen. Med dessa utgångspunkter skall elevernas kunskapssökande ledas in på väsentliga områden och deras kunskaper och perspektiv successivt utvidgas och fördjupas. I takt med elevernas ålder och utveckling skall lärarna tillsammans med eleverna bestämma hur undervisningen skall organiseras och genomföras. Med hänsyn till läroämnenas olika karaktär och olika fysiska utvecklingsskeden för flickor och pojkar, skall undervisningen ordnas som samundervisning eller särundervisning.

De första åren i skolan utgör en viktig grund för barnens fortsatta motoriska, intellektuella och sociala utveckling. Då skall eleverna få lära sig vissa grundläggande saker och bygga upp en tillit till sin egen förmåga att lära. Då skall barnens nyfikenhet tas till vara och lusten att lära stimuleras. Bilder och berättelser liksom diskussioner, övningar och praktiska tillämpningar måste få stor plats även senare i undervisningen, då organiseringen av lärostoffet i termer av olika ämnen kan vara ändamålsenlig.

Läraren skall sträva till att välja sådana undervisningsformer och arbetssätt att alla elever får uppleva att de lyckas väl i sitt skolarbete och att de lär sig på ett insiktsfullt och självständigt sätt. Arbetsmetoder som förenar olika läroämnen och som bedrivs i nära anknytning till lokal-samhället och naturen skall vara centrala delar av skolarbetet. Ämnesövergripande temastudier skall vara en del av skolans undervisning såväl på lågstadiet som högstadiet.

Hemuppgifter skall användas för att ge eleverna möjlighet att repetera och befästa sina kunskaper och färdigheter. De måste också få träning i att kritiskt granska fakta, delta i olika grupparbeten, organisera redovisningar och utställningar samt ta ansvar för kamrater som behöver hjälp. Eleverna skall varje dag få träna sin verbala uttrycksförmåga och samtidigt få möjlighet att uttrycka sig på annat sätt, till exempel genom musik, bild och drama.

Läraren skall även välja undervisningsmateriel. Läroböckerna, som oftast utgjort ett slags ryggrad i lärarens arbete kan kompletteras av andra slag av läromedel samlade och sammanställda av läraren själv eller av läraren och eleverna gemensamt.

Skolbiblioteket skall tillhandahålla kunskapskällor, i såväl tryckt som elektronisk form, som komplement till läromedlen och för att ge eleverna kunskap att söka fram, jämföra och värdera information. I ett undersökande arbetssätt blir biblioteket en integrerad del av undervisningen inom de olika läroämnena.

Kunskaper i informations- och kommunikationsteknik (IKT)

IKT och digital kompetens är en viktig grund för elevernas lärande och kunskapsutveckling. Skolan har ansvar för att alla barn och ungdomar, även barn i behov av särskilt stöd, ges lika möjligheter till att fungera i en digital vardag.

Digital kompetens är färdigheter, kunskap, kreativitet och förhållningssätt som behövs för att kunna nyttja digitala medier vid inläring och kommunikation samt ta aktivt del av kunskapsamhället såväl i fortsatta studier som i ett framtida arbetsliv.

Användandet av en gemensam lärplattform möjliggör varierande undervisning och är ett av verktygen för att utveckla elevernas digitala kompetens. Lärplattformen underlättar skolans verksamhet genom att erbjuda verktyg för information, kommunikation och samarbete inom skolan, mellan skolor samt mellan skolan och vårdnadshavarna. En plattform integrerar kommunikations- och samarbetsverktyg med digitala läromedel¹ (lärresurser) och skapar därmed nya former av lärmiljöer samt ger administrativa fördelar.

Eleverna skall ges adekvat undervisning i att använda digitala resurser och verktyg². Eleverna skall få lära sig använda datorer och andra verktyg på ett rationellt och ergonomiskt riktigt sätt. De skall lära sig effektiv fingersättning och få sakkunnig handledning i hälsofrämjande arbetsvanor.

Undervisningen skall integreras i skolans olika läroämnen och ämnesshelheter. Särskild vikt skall läggas vid skolans etiska grundvärderingar och regler för

¹ Kommunikationen kan ske med både text, bild och ljud.

² Interaktiva skrivtavlor, projektorer, datorer m.m.

säkerhet och copyright.

Skolorna skall i sin arbetsplan beskriva hur undervisningen ordnas i syfte att eleverna når avsedda mål. Nedan följer en beskrivning av målsättningen årskursvis.

Årskurs 4

Allmän datorhantering

Kan starta datorn, logga in, logga ut och stänga av
Kan namnge och spara en fil i en bestämd mapp
Kan använda tangentbordet, förutom bokstäver och siffror även backstegs-, delete-mellanslags-, enter- och shifttangenter
Kan grunderna i fingersättning
Kan starta och avsluta ett namngivet eller flera namngivna program
Kan minimera/maximera ett fönster
Kan växla mellan program på aktivitetsfältet
Kan använda rullningslisterna i fönster
Kan öppna en namngiven fil inifrån ett program
Kan skriva ut ett dokument
Kan skapa en ny mapp och namnge denna
Kan välja skrivare ifall det finns flera valbara
Kan söka efter filer
Kan radera en fil
Kan använda rätt terminologi
Kan flytta överlappande fönster i bildskärmen
Kan se skillnad mellan aktivt och inaktivt fönster
Kan kopiera/flytta filer från en enhet till en annan
Kan arbeta med snabbmenyn "bakom högra musknappen"
Kan använda undervisningsprogram

Ordbehandling

Kan skriva, markera och radera text
Kan ändra teckensnitt och teckenstorlek
Kan framhäva enskilda ord med fet/kursiv/understruken stil
Kan justera text enl. vänster, höger, centrera
Kan kopiera/klippa ut/klistra in text
Kan ångra
Kan infoga och placera bilder

Årskurs 6

Allmän datorhantering

Kan söka och hitta filer
Kan byta namn på en redan befintlig fil
Kan ändra utskriftsformat
Kan växla mellan olika fönster inom samma program
Kan stänga fönster (utan att stänga programmet)
Fördjupad kunskap angående tangentbordet och fingersättning (t.ex. tangentbordskommandon)

Ordbehandling

Kan justera dokumentmarginaler
Kan olika sätt att markera text
Kan använda rättstavningskontroll
Kan använda tabfunktion

Bildbehandling

Kan spara en bild i olika filformat
Kan beskära en bild
Kan formatera bild
Kan infoga bild från olika media

Presentation

Kan göra enkla bildspel med text och bild

IKT

Kan öppna en Internetsida när adressen är given
Kan kopiera text och bild från en webbsida/ett dokument
Kan göra enkla sökningar på Internet
Kan kommunicera med hjälp av IKT

Årskurs 9

Ordbehandling

Kan skapa punktlistor
Kan skapa sidnumrering
Kan skapa rubriknivåer
Kan ändra radavstånd i en text
Kan infoga och formatera tabell
Kan använda sig av dokumentmallar

Presentation

Kan göra presentationer med text, bild, ljud och animeringar

Kalkyl

Kan använda enkla formler
Kan skapa enkla diagram
Kan mata in värden

IKT

Kan göra avancerade sökningar på Internet
Har grundläggande kännedom om källkritik
Har kännedom om olika säkerhetsnivåer

***** Stödundervisning och specialundervisning**

Elever som tillfälligt blivit efter i sina studier eller som annars behöver särskilt stöd skall erbjudas *stödundervisning*.

För elever med särskilda handikapp, inlärningshinder eller anpassningssvårigheter skall inom grundskolans ram ordnas speciellt tillrättalagd undervisning på det sätt som elevens behov förutsätter. Inom ifrågavarande *specialundervisning* skall

undervisningen och vid behov lärokurserna anpassas till elevernas inlärningsförutsättningar. Vid fostran skall speciell uppmärksamhet ägnas åt att väcka och stödja elevernas initiativförmåga och självförtroende.

För elever som har *lindriga inlärnings- och anpassningssvårigheter*, till exempel läs- och skrivsvårigheter, kan undervisningen ordnas så att endast en del av undervisningen ges i form av specialundervisning, så kallad *samordnad specialundervisning*. Denna specialundervisning ges utgående från lärokurserna i grundskolans allmänna undervisning. Undervisningen ges med hjälp av pedagogiska stödåtgärder i anslutning till elevens allmänna klassundervisning. Samordnad specialundervisning kan ges i elevens klass, som annan gruppundervisning eller som enskild undervisning. Specialläraren och elevens övriga lärare skall upprätthålla ett kontinuerligt samarbete i sin uppgift att främja elevens framsteg och utveckling.

När elever på grund av handikapp, sen utveckling eller särskilda anpassnings-svårigheter inte kan uppnå målen för grundskolans allmänundervisning bör inte bara undervisningen utan även lärokurserna anpassas så att de motsvarar elevernas inlärningskapacitet och är till fördel för deras utveckling. *Anpassade lärokurser* följs i huvudsak av elever som går i särskilt inrättade *specialklasser*. De kan också användas *då elever integrerats* i en klass som följer grundskolans allmänna undervisning. Anpassade lärokurser kan i olika grad avvika från lärokurserna och timfördelningen för grundskolans allmänna undervisning.

För eleverna Anpassade lärokurser och anpassad timfördelning skall godkännas av kommunens skolnämnd och beskrivas i skolans arbetsplan.

Ärenden som rör *intagning av en elev i en specialklass eller överföring till annan än samordnad specialundervisning* avgörs av skolnämnden. Intagningen och överföringen skall ske i samråd med elevens vårdnadshavare och psykologiskt eller medicinskt sakkunniga.

Grundskolan skall ägna *särskild omsorg åt sina specialklasselever och särskilt stöda dem vid placering i fortsatta studier, i arbetslivet och i samhället.*

***** Elevhandledning och elevvård**

Syftet med elevhandledningen är att stödja och hjälpa eleverna så att de skall klara sin skolgång så bra som möjligt. Handledningen skall stärka elevernas *självuppfattning och självförtroende* och skapa en *positiv attityd till fortsatta studier och arbete*.

Inom elevhandledningen skall skolan stimulera eleverna att utveckla sin individuella *studieteknik och sina studievanor*. Handledningen skall hjälpa eleverna att *fatta ändamålsenliga och personliga beslut* om valfria ämnen, utbildning och levnadsbana. Den skall främja jämställdhet mellan flickor och pojkar i hemmet, skolan, de fortsatta studierna, arbetslivet och det övriga samhället.

Det är viktigt att eleverna får allsidig information och aktuella fakta om samhälle, utbildning och arbetsliv. Eleverna skall också få introduktion om studie- och arbetsmöjligheter utomlands samt information om hur internationaliseringen påverkar utbildning och arbetsliv.

Elevhandledning skall ges kontinuerligt under elevernas *hela skoltid* i samband med

den vanliga undervisningen och i *enskilda samtal* mellan elever och lärare. *Individuell handledning* och *handledning i smågrupper* syftar till att särskilt på högstadiet stöda de elever som har svårigheter med skolgången eller som löper risk att bli utan studieplats efter grundskolan.

Elevhandledningen skall innehålla *studie- och yrkesvägledning* i syfte att fördjupa elevernas kännedom om olika utbildningsmöjligheter och yrkesbranscher. Varje elev bör få tillräcklig personlig handledning som stöd för sina studier och sitt yrkesval.

På högstadiet skall handledningen även ges i form av särskilda *elevhandledningslektioner*.

Den elevhandledning som ges i klass bör i början av högstadiet koncentreras till handledning i studieteknik och information om skolans verksamhet, i slutet av högstadiet till handledning i yrkesval och information om fortsatta studier.

Elevhandledningen skall även omfatta *orientering i arbetslivet*. Formerna och ramarna för hur arbetslivsorienteringen i praktiken genomförs skall slås fast i skolans arbetsplan.

Då valfriheten och flexibiliteten ökar blir lärarnas roll som handledare, stöd och inspiration i undervisningen allt viktigare. På högstadiet har *studiehandledaren* en särskilt betydelsefull koordinerande uppgift.

Elevhandledningen skall stå för *information till hemmen*, framför allt när eleverna övergår från ett skolstadium till ett annat och då de väljer fortsatt utbildning efter grundskolan.

En effektiv elevhandledning förutsätter samarbete inom skolan och ett väl fungerande samarbete mellan skolan och hemmen ävensom med det omgivande samhället, i synnerhet med elev- och hälsovården, arbets- och näringslivet, fack- och yrkesskolorna samt Arbetskraftsmyndigheterna.

I samband med grundskolans undervisning kan det ordnas behövlig *social och medicinsk rehabilitering* för eleverna.

***** Föräldrainflytande**

Föräldrarna har huvudansvaret för barnens uppfostran och vård. Skolan varken kan eller skall ersätta hemmen i den uppfostrande rollen. Däremot kan och skall skolan vara ett *stöd* för hemmen vad gäller barnets allmänna utveckling.

I syfte att *stärka föräldrainflytandet* och öka hemmens praktiska möjligheter att stödja och påverka barnens skolgång, skall *skolan regelbundet samarbeta med hemmen* och informera föräldrarna om verksamheten i skolan. Med barnets bästa för ögonen skall skolan och föräldrarna sträva till att skapa en *öppen dialog* och ett *förtroendefullt samarbete* i alla frågor som rör barnets skolgång. *Skolan* bär huvudansvaret för att detta samarbete upprätthålls och skall vara initiativtagare till samarbetet.

Det råder *närvaroplikt i skolan*. Om en elev är förhindrad att delta i skolarbetet skall frånvaron omgående anmälas till skolan. Om eleven uteblir från skolarbetet utan anmälan har skolan i sin tur skyldighet att ta kontakt med vårdnadshavaren.

***** Elevinflytande**

De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig skall gälla alla elever, det vill säga från och med årskurs ett. Eleverna skall, med stöd och uppmuntran från skolan, i takt med sin ålder och mognad ta ett allt större ansvar för sin skolgång och ges medinflytande vad gäller undervisningen och skolmiljön. Elevernas medinflytande i såväl planering som utvärdering av skolans undervisning och fostran skall successivt stärkas.

På högstadiet skall elevinflytande i huvudsak utövas av *skolans elevråd*. Elevrådet skall bestå av elevrepresentanter från varje klass eller årskurs och skall inom sig utse ordförande och sekreterare. Arbetet i elevrådet skall vara en *övning i demokratiskt beslutsfattande och ansvarstagande*. Elevrådet skall ge möjlighet till ökat elevinitiativ vad gäller skolans undervisning och övrig verksamhet.

***** Lärarkollegiet**

I skolans verksamhet skall anställas *lärare och rektorer som är utbildade* för att sköta sådan undervisning och sådana uppgifter som det i huvudsak är fråga om. Mot bakgrunden av skolans skyldighet att ge alla elever en *tidsenlig undervisning* skall kommunen se till att det kontinuerligt anordnas *fortbildning* för lärarkollegiet.

Skolans rektor eller föreståndare, lärare och timlärare skall planera skolarbetet och verka för att upprätthålla en god arbetsmiljö. Som *pedagogisk ledare och chef för lärarna och den övriga personalen* skall *rektorn eller föreståndaren* leda och utveckla verksamheten i skolan.

Lärarkollegiet och skolans elevvårdspersonal skall tillsammans med kommunens socialvårdspersonal utveckla skolverksamheten i samförstånd med eleverna och deras föräldrar. Utöver lärarnas *gemensamma pedagogiska samplanering* skall lärarkollegiet och skolans övriga personal kontinuerligt samlas till *möten* där organisatoriska och praktiska angelägenheter behandlas.

SKOLANS ARBETSPLAN

Varje grundskola skall för varje läsår göra upp en *arbetsplan*. I arbetsplanen skall kommunen *precisera och tydliggöra innehållet för skolans undervisning och fostran* och *beskriva de metoder* skolan använder för att uppfylla den målsättning och de riktlinjer som slagits fast för grundskolans verksamhet i grundskolelagen, -förordningen och i den föreliggande läroplanen.

***** Värderingar och verksamhetsidé**

I skolans arbetsplan skall framgå vilka saker man fäster speciell vikt vid ifråga om *etiska grundvärderingar* och vilket uppträdande och vilken handlingsberedskap man vill att skolans elever och personal skall utveckla. Arbetsplanen skall således fungera som en utvecklingsplan i vilken man slår fast en *verksamhetsidé* för skolans

undervisning och fostran.

För att man inom skolan skall komma fram till *en gemensam ståndpunkt* vad gäller frågor om undervisningssynen och kunskapssynen måste man inledningsvis klarlägga vissa grundläggande värderingar genom att behandla bland annat människans förhållande till naturen, till sig själv, till andra människor, till samhället, kunskapen, arbetet, kulturen och religionen. Diskussionerna kan till exempel utgå från sådana *grundläggande värden* i vår kultur som godhet, sanning, skönhet och kristen kärlek till nästan. Stoff för vår tids värderingar återfinns även i den respekt för livet och människovärdet som uttrycks i universella deklarationer, rekommendationer och fördrag. En annan utgångspunkt är jämlikhet människor emellan oavsett kön, ras, hälsa eller förmögenhet. Livets fortbestånd på jorden är även en väsentlig utgångspunkt då man diskuterar värderingar.

Skolans *hela personal, eleverna, föräldrarna, de förtroendevalda m.fl.* skall ges tillfälle att ständigt *diskutera värderingar och attityder* samt nödvändigheten av *öppenhet och anpassning till den allmänna samhällsutvecklingen*.

***** Undervisningsarrangemang**

Arbetsplanen skall *presentera skolans undervisningsarrangemang* och *beskriva tyngdpunkts- och temaområden* inom såväl skolans allmänundervisning som specialundervisning. Den skall innehålla en förteckning över *de läroböcker och andra läromedel* som används i undervisningen. Den skall informera om hur *elevhandledningen* och *stödundervisningen* är ordnad samt beskriva *den undervisning som arrangeras utanför skolan*, bl.a. lägerskolverksamheten och orienteringen i arbetslivet. Arbetsplanen skall även innehålla uppgifter om hur skolans *elevvård, dagliga inledande samlingar, elevrådsverksamhet, elevklubbar* och *skolans samarbete med hemmen* skall fungera. En förteckning över *för eleverna viktiga kontaktpersoner* bl.a. elevernas klassföreståndare, skolhälsovårdare m.m. skall bifogas till arbetsplanen. Skolans trivsel- och ordningsregler skall också bifogas.

I arbetsplanen skall *tidpunkterna för läsårets skolarbete och lovdagar* samt elevernas och lärarnas huvudsakliga *arbetsordning* presenteras. Där skall framgå om skolans läsordning är utformad enligt en spridd eller en mer koncentrerad undervisning med - kursbunden periodläsning, dubbeltimmar eller längre undervisningspass. Arbetsplanen skall även beskriva principerna för *klassammansättningar* och *gruppindelningar*.

***** Timfördelning**

I grundskolan ges undervisning i läroämnen som dels är *gemensamma* för alla elever, dels *valfria* för den enskilda eleven. På lågstadiet är endast vissa främmande språk valfria eller *frivilliga* läroämnen. På högstadiet kan de valfria läroämnena bestå av undervisning i fördjupade eller tillämpade lärokurser i de gemensamma läroämnena, helheter som består av flera läroämnen, vissa främmande språk samt ämnen som ansluter sig till datateknik. Dessa *tillvalsämnen* och innehållet för dessa lärokurser skall beskrivas i skolans arbetsplan. Där skall framgå hur undervisningen är arrangerad så att elever i olika klasser vid behov kan delta i de ifrågakvarande studierna.

I de av landskapsstyrelsen fastslagna grunderna för timfördelningen (bilagor) anges gränserna för den *totala arbetstid* som eleverna skall vara i skolan och där erhålla *lärarledd undervisning*. Grunderna anger även *minimiantalet veckotimmar* dels i de gemensamma läroämnena dels i de valfria läroämnena. Vid orientering i arbetslivet och lägerskolverksamhet kan undantag göras i enlighet med vad som bestäms i skolans arbetsplan. Inom den *klassbundna specialundervisningen* och även annars då eleven följer anpassad lärokurs kan de av landskapsstyrelsen angivna minimiantalen för undervisning i olika läroämnen och ämneshelheter vid behov också frångås om det är socialt och pedagogiskt ändamålsenligt med tanke på de enskilda elevernas inlärningsförutsättningar.

Skolorna och kommunerna skall inom de givna gränserna själva besluta om elevernas exakta arbetstid och undervisning. *I vilken årskurs undervisningen i de olika läroämnena inleds, hur många timmar som anslås för ett ämne och hur man sammanför eller kombinerar stoff från olika läroämnen till ämneshelheter* skall framgå i skolans arbetsplan. I olika skolor och även i en och samma skola kan således i viss mån förekomma skillnader mellan olika elevgruppers undervisning och arbetsmängd.

***** Språkprogram**

Med hänsyn till den tilltagande internationaliseringen och ett ökat krav på språkkunskaper bör eleverna ges tillfälle att läsa olika främmande språk. Förutom för alla elever *obligatorisk engelska* skall eleverna redan på lågstadiet erbjudas möjlighet att *frivilligt* läsa något av ämnena finska, tyska eller franska. *Språkundervisningen skall ordnas så att eleverna kan fortsätta de ifrågavarande studierna på högstadiet för att där kunna utveckla och utöka sina språkkunskaper. Samarbetet mellan skolorna inom högstadiedistriktet och med skolorna på gymnasialstadiet bör därför förstärkas och utvecklas.*

De frivilliga språk som skolan erbjuder eleverna möjlighet att läsa skall *godkännas av kommunens fullmäktige i samband med fastställandet av skolstadgan*. Utgående från de studiemöjligheter som kommunen erbjuder skall *vårdnadshavaren välja* de frivilliga språk och andra valfria läroämnen som eleven vill läsa. Om ett ändamålsenligt ordnande av undervisningen kräver det, *kan skolan föreslå ändringar* i elevernas val, dock inte i valen av frivilliga språk.

***** Elev- och lärarregister**

Skolans arbetsplan skall även innehålla uppgifter om elev- och lärarsituationen samt timresursen och dess användning. Lärarnas *planeringsarbete* och *fortbildningsverksamheten för lärarna och den övriga personalen* skall också beskrivas i arbetsplanen.

UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

Då detaljerade regler ersätts av mål ställs frågor om *kvalitet och kvalitetsförbättring* i fokus. *Vad lär sig barnen i skolan? Vad behöver de med sig ut i livet? Har elevernas, föräldrarnas, lärarnas och personalens förväntningar uppfyllts? Hur bra är vår skola? Hur bra kan skolan bli?*

Frågorna förutsätter att man kontinuerligt utvärderar verksamheten och följer upp hur målsättningen i läroplanen har förverkligats. Utvärderingen kan gälla former och arbetssätt för undervisningen, andan och trivseln i skolan, elev- och föräldrainsflytandet, samarbetet med hemmen, elevvårdsorganisationen, skolutrymmen, inventarier och personella resurser. Resultaten av utvärderingen skall fungera som ett instrument för *skolans inre utveckling* och vid behov leda till justeringar av skolans verksamhetsidé och arbetsrutiner. Uppföljningen och utvärderingen syftar alltså till att *synliggöra resultat* och ge underlag för eventuella förändringar. Det är inte bara fråga om att kontrollera hur ansvaret fullföljts utan en fråga om hur arbetet skall *fortsätta och utvecklas*.

Skolan skall *i sin arbetsplan beskriva hur* uppföljningen och utvärderingen skall genomföras och på vilket sätt skolans viktigaste *kontaktnät och kringgrupper*, bland annat *föräldrarna och andra skolor*, skall medverka.

Det är viktigt att *lärarna och eleverna* tillsammans utvärderar sitt gemensamma arbete. Skolans föreståndare eller rektor skall *stöda denna process* och kan till exempel genom *medarbetarsamtal* föra diskussioner med de enskilda lärarna och ge dem handledning. Det kan även vara stimulerande att lärarna följer och kommenterar varandras undervisning.

Den *kommunala uppföljningen och utvärderingen* skall stöda skolornas *interna utvärdering*. Kommunpolitiker, skolledare, rektorer och övrig skolpersonal har tillsammans med eleverna och deras föräldrar ett stort lokalt ansvar och inflytande. Centrala *utvärderingskriterier* för olika delar av skolans arbete kan utarbetas och användas för kommunens olika skolor. Utvärderingen skall gälla både kvaliteten i undervisningen och hur målsättningen i bland annat skolans värdegrund har förverkligats.

Den centrala skolmyndigheten i landskapet skall i enlighet med intentionerna i den nya grundskolelagen svara för *landskapsomfattande uppföljnings- och utvärderingsinsatser*. Landskapsstyrelsen skall följa skolans utveckling med hjälp av en kontinuerlig utvärdering av hur målsättningen för grundskolan har uppfyllts i systemet med ett decentraliserat beslutsfattande. Landskapsstyrelsen skall till lagtinget regelbundet lämna meddelanden i vilka ingår en utvärdering av grundskolans verksamhet samt utbildningspolitiska *riktlinjer för den fortsatta utvecklingen*. Resultatet av denna utvärdering kan i den allmänna debatten och i olika budgetavvägningar användas för att visa hur samhällets resurser har använts, vilka resultat som har uppnåtts och vilka samhällsinsatser som bör göras. Landskapsstyrelsens roll blir härigenom att i ett ömsesidigt utvecklingsarbete stöda kommunerna och skolorna i deras strävan att uppnå målsättningen för grundskolans undervisning och fostran.

ELEVBEDÖMNING

All undervisning och utveckling måste bygga på ständig återkoppling. Eleverna skall under hela grundskoletiden få *respons* på sina framsteg, sin sociala utveckling, sin studieförmåga och sina inlärningsresultat. Elevernas arbetsresultat och prestationer skall därför regelbundet *utvärderas och bedömas*.

Som *pedagogiska hjälpmedel* har elevbedömningen och betygen flera funktioner. De visar vilka kunskaper samhället värdesätter, de ger övning i att arbeta mot uppsatta mål och de premierar bra arbetsresultat. Avsikten med bedömningen är att *handleda*

och uppmuntra eleverna i deras studiegång.

Betygen är ett av flera medel då det gäller att ge hemmen *information* om elevens kunskapsutveckling och sociala kompetens. Slutbetyg från grundskolan är ett viktigt underlag för *urval* till fortsatt utbildning. Då *centrala prov* används i utvärderingen, t ex i årskurserna 5 och 8, kan betyg även vara ett sätt att mäta kunskapsstandarden i olika skolor och i olika delar av landskapet.

Elevbedömningen skall stödja utvecklingen av en sund självkänsla hos eleverna, ge dem en realistisk uppfattning om sina kunskaper och färdigheter samt visa nyttan av att hela tiden lära sig mera. Betydelsen av att eleverna har en *klar uppfattning om sina mål och möjligheter* och en *stark självkänsla* ökar då den individuella valfriheten och flexibiliteten i skolsystemet tilltar. Därför skall eleverna få övning i att ställa upp egna mål, planera sitt arbete och göra självständiga val.

För att denna strävan skall lyckas måste eleverna tränas i att tillsammans med läraren och föräldrarna begrunda och analysera sitt eget arbete på olika sätt, både ensamma och i grupp. *Elevernas självvärdering* är en viktig del av inlärningsprocessen. Eleverna kan successivt förväntas ta ansvar för sitt eget arbete om detta ansvar poängteras redan från ett tidigt skede av skolgången.

De enskilda elevernas kunskaper och färdigheter kommer senare i livet att jämföras med andra grundskoleelevers kunnande. Eleverna kommer att hamna i situationer där de placeras i rangordning i förhållande till andra på basen av skolans bedömning. För att bedömningen skall vara så tillförlitlig och rättvis som möjligt *måste elevernas kunskaper och färdigheter utvärderas på ett mångsidigt sätt och i flera sammanhang*; enbart skriftliga ämnesprov får inte utgöra underlag för bedömningen. Projektarbeten, muntliga och skriftliga redogörelser, arbetsprocessen, flit, intresse och motivation skall även utgöra grund för bedömningen.

Elevbedömningen och betygen i grundskolan skall beskriva i vilken mån den enskilde eleven har uppnått *de mål som uttrycks i lärokursen för respektive ämne*. Vid bedömningen skall beaktas att grundskolans läroplan står för en *pedagogisk grundsyn som prioriterar kvalitativa färdigheter, det vill säga förmåga att självständigt tillämpa kunskaper och förstå helheter*.

Elevens kvalitativa kunskaper och färdigheter ävensom ansvar och samarbete skall bedömas enligt de *generella bedömningskriterier och -anvisningar* som anges i landskapet Ålands läroplan för grundskolan. Vad gäller *specialundervisningen och elever med speciella inlärningshinder* är det väsentligt att särskild hänsyn tas till elevernas utvecklingsskede och individuella kapacitet.

Eleverna och deras föräldrar bör i ett tidigt skede av skolgången få information om grundskolans generella bedömningskriterier och -anvisningar. Närmare tolkning av dem kan i informationssyfte införas i skolans arbetsplan.

***** Utvecklingssamtal**

Eleverna och deras föräldrar skall *under hela skoltiden* erhålla saklig och mångsidig information om elevens kunskaper, färdigheter och sociala utveckling. I form av *utvecklingssamtal* skall lärarna, eleverna och föräldrarna regelbundet tillsammans göra upp en utvecklingsplan för elevens skolarbete och tydliggöra sina ömsesidiga

åtaganden.

***** Omdömen och betyg**

I *årskurserna 1-2* och *vid åldersblandad undervisning i årskurserna 1-3* skall vad gäller elevernas kunskaper, färdigheter och utveckling ges *skriftliga omdömen* i slutet av varje läsår och minst en gång under läsåret.

I *årskurserna 3-6* och *vid åldersblandad undervisning i årskurserna 4-6* skall vad gäller elevernas kunskaper och färdigheter ges *skriftliga omdömen* i slutet av varje läsår och minst en gång under läsåret. Bedömningen ges utgående från respektive bedömningsanvisningar för en fyrgradig verbal skala (berömliga, goda, försvarliga och svaga). Elevernas ansvar och samarbete skall bedömas verbalt vid sidan om skalan.

I *årskurserna 7-9* skall i slutet av varje läsår och minst en gång under läsåret ges *skriftliga sifferbetyg* på elevernas kunskaper och färdigheter. Bedömningen ges utgående från respektive bedömningsanvisningar för en sjugradig skala (4-10). Sifferbedömningen kan kompletteras med skriftliga omdömen om sådan annan verksamhet än direkta studier där elevens speciella intresseområden kan betonas. Elevernas ansvar och samarbete skall bedömas utgående från respektive bedömningsanvisningar för en fyrgradig verbal skala (berömligt, gott, försvarligt och svagt).

Inom *träningsundervisningen* skall vad gäller elevernas framsteg och utveckling ges skriftliga, verbala omdömen minst en gång per läsår.

***** Kunskaper och färdigheter**

Vitsordet *berömliga kunskaper* (9-10) ges åt elever som

- * har ingående kunskaper i det behandlade ämnesområdet
- * har lätt för att se samband och helheter samt förstå orsak och verkan
- * löser problem och uttrycker sig självständigt, kreativt och personligt
- * kan arbeta efter modeller och anpassa dem efter det arbete som skall utföras
- * kan värdera, diskutera och ta ställning till det behandlade ämnesområdet och visar helhetsmässiga kunskaper
- * kan strukturera, planera och redovisa arbeten självständigt

Vitsordet *goda kunskaper* (7-8) ges åt elever som

- * har goda kunskaper i det behandlade ämnesområdet
- * förstår orsak och verkan, samband mellan olika faktorer
- * kan arbeta efter modeller och kan med viss hjälp anpassa dem efter situationen
- * klarar av att redovisa sina kunskaper men behöver visst stöd och hjälp med strukturering

Vitsordet *försvarliga kunskaper* (5-6) ges åt elever som

- * har vissa kunskaper som dock är splittrade

- * mekaniskt kan upprepa givet material
- * har en diffus bild av det behandlade ämnesområdet
- * har svårt att hitta samband och behöver hjälp med att se orsak och verkan
- * inte kan dra några egna slutledningar
- * har svårt att redovisa sina kunskaper självständigt
- * behöver stöd och uppmuntran för att prestera ett resultat

Vitsordet *svaga kunskaper (4)* ges åt elever som

- * inte har någon egentlig uppfattning om det behandlade ämnesområdet
- * har enstaka kunskapsfragment utan samband
- * inte kan redogöra för det behandlade stoffet
- * behöver ytterligare träning för att få ut något av den fortsatta undervisningen

Då en elev visar svaga resultat skall situationen utvärderas noggrant, föräldrarna informeras och eleven *erbjudas stödundervisning*, så att elevens kunskaper och färdigheter eventuellt kan bedömas med minst försvarligt omdöme eller vitsord.

Om en elev bedömts med vitsordet svaga kunskaper (4) i något eller några läroämnen skall *lärarkollegiet* i samråd med föräldrarna *grundligt utvärdera situationen* och avgöra om eleven trots de otillräckliga kunskaperna och färdigheterna skall *uppflyttas* till följande årskurs eller *gå om* en årskurs. Då lärarkollegiet inte är enigt är *föreståndaren/rektorns åsikt avgörande*.

Är beslut om bedömning eller uppflyttning av en elev uppenbart oriktigt, kan *landstapsstyrelsen* på begäran av elevens vårdnadshavare ålägga skolan att företa ny bedömning eller förordna vilket omdöme eller vitsord eleven skall erhålla eller bestämma om elevens uppflyttning från årskursen.

*** **Ansvar och samarbete**

Vid bedömningen av elevernas *ansvar* skall hänsyn tas till om eleven

- * utför sina uppgifter ansvarsfullt och noggrant
- * sköter sina egna och skolans tillhörigheter väl
- * följer överenskommelser och regler

Vid bedömningen av elevernas *samarbete* skall hänsyn tas till om eleven

- * är ärlig och pålitlig
- * visar respekt och hänsyn
- * samarbetar och är hjälpsam

*** **Särskild examen**

Föreståndaren eller rektorn för en skola kan av giltigt skäl tillåta att en grundskoleelev i en särskild examen avlägger prov i en lärokurs i ett ämne som ingår i läroplanen men som eleven inte har fått undervisning i.

Den som inte är elev i en grundskola och som önskar avlägga prov över grundskolans lärokurs eller i en del av den och därmed i en särskild examen få ett betyg, skall i god tid anmäla sig till en högstadieskola. Förhöret görs av de lärare som skolans föreståndare eller rektor förordnar. Om den förhördas kunskaper och färdigheter motsvarar grundskolans ifrågavarande lärokurser utfärdar skolan ett betyg över

detta. För att få ett avgångsbetyg skall den som förhörs visa på godkända kunskaper i de lärokurser som gäller på grundskolans högstadium i svenska, engelska, historia, samhällslära, matematik, fysik, kemi, biologi och geografi.

***** Formulär**

De skriftliga omdömena och betygen är *formulär* i vilka skolans bedömning av elevens kunskaper och färdigheter samt ansvar och samarbete i skolarbetet dokumenteras. Kommunens skolnämnd skall besluta om utformningen av formulären eller delegera uppgiften till berörda skolor.

* *Skriftligt omdöme årskurserna 1-2 eller 1-3*

bedömning som ges verbalt i slutet av varje läsår och minst en gång under läsåret

* *Skriftligt omdöme årskurserna 3-6 eller 4-6*

bedömning som ges i en fyrgradig verbal skala i slutet av varje läsår och minst en gång under läsåret

* *Läsårsbetyg årskurserna 7-9*

bedömning som ges i en sjugradig sifferskala i slutet av varje läsår

* *Mellanbetyg årskurserna 7-9*

bedömning som ges i en sjugradig sifferskala minst en gång under läsåret Kan även kallas periodbedömning eller periodbetyg i skolor som har periodiserad läsordning.

* *Avgångsbetyg årskurs 9*

bedömning som ges i en sjugradig sifferskala i slutet av det läsår då grundskolans hela lärokurs har fullgjorts

* *Skiljebetyg/skiljeomdöme årskurserna 1-9*

bedömning som ges då elever avgår mitt under ett läsår eller avgår från skolan utan att ha fullgjort grundskolans hela lärokurs

Elevernas omdömen och betyg skall undertecknas av elevens klasslärare eller klassföreståndare och skolans föreståndare eller rektor.

Kopior på elevomdömen och elevbetyg skall förvaras i skolans arkiv.

***** Formulären skall innehålla följande uppgifter:**

- * Kommunens och skolans namn
- * Elevens fullständiga namn och personbeteckning
- * Årskurs på vilken omdömet eller betyget ges
- * Datum för omdömets eller betygets utfärdande
- * Bedömning av elevens kunskaper och färdigheter i läroämnena och ämnesshelheten
- * Bedömning av ^{a)}elevens ansvar och ^{b)}elevens samarbete
- * Om en elev har överförs till en för specialundervisningen anpassad lärokurs i alla eller i vissa läroämnen skall detta anges i det skriftliga omdömet eller betyget
- * Biologi, geografi och miljölära kan i lågstadiet bedömas med ett gemensamt omdöme, på högstadiet skall ges skilda vitsord i biologi och geografi
- * Historia, samhällslära och ekonomi kan bedömas med ett gemensamt omdöme eller vitsord

- * Teknisk slöjd och textilslöjd skall bedömas med skilda omdömen eller vitsord
- * Elevhandledning skall inte bedömas
- * I läsårsbetyget skall antecknas vitsord för alla de läroämnena som eleven studerat i högstadiet under *det ifrågavarande läsåret* dels som gemensamma ämnen, dels som tillvalsämnen
- * I omdömet eller läsårsbetyget skall framgå om eleven uppflyttas till följande årskurs eller skall gå om årskursen
- * I avgångsbetyget skall ges skilda vitsord i fysik och kemi
- * I avgångsbetyget och i skiljebetyg från högstadiet skall antecknas bedömningen i alla ämne som genomgått *på högstadiet* som gemensamma ämnen respektive tillvalsämne.

LÄROPLIKT OCH RÄTT TILL SKOLGÅNG

Läroplikt

Varje barn med hemort i landskapet är läropliktigt. Läroplikten börjar det år då barnet fyller sju år.

Läroplikten upphör då eleven genomgått grundskolan, d.v.s. fullgjort grundskolans lärokurs med godkända resultat eller det har förflutit tio år sedan läroplikten började.

Om ett handikapp eller en sjukdom hos barnet medför att de mål som ställs för grundskolan uppenbarligen inte kan nås under nio år, blir barnet läropliktigt ett år tidigare och läroplikten fortgår i elva år (förlängd läroplikt).

På ansökan av vårdnadshavaren kan skolnämnden bevilja ett barn, som enligt psykologisk och vid behov även medicinsk utredning har förutsättningar att klara av studierna, rätt att inleda sin skolgång ett år tidigare eller senare än vad som nämns ovan.

Varje läropliktigt barn ska erbjudas möjlighet att uppfylla sin läroplikt i grundskolan eller i en motsvarande skola för syn- och hörselskadade barn. Rätten till skolgång fortgår tills eleven har genomgått grundskolan. Rätten upphör från och med juli det år eleven fyller 18 år.

Fullgörande av läroplikten

Läroplikten innebär en skyldighet för barnet att genomgå grundskolan eller inhämta motsvarande undervisning i en annan skola eller i sitt hem.

En vårdnadshavare för ett läropliktigt barn ska se till att barnet fullgör sin läroplikt. Skolan ska kontrollera elevernas frånvaro och underrätta vårdnadshavaren om olovlig frånvaro.

Läroplikt som fullgörs hemma

Om en vårdnadshavare väljer att barnet fullgör läroplikten hemma eller i en annan skola än grundskolan ska vårdnadshavaren före läsårets början skriftligen underrätta skolnämnden i den kommun där den läropliktige är bosatt. Meddelandet ska lämnas för ett eller flera läsår åt gången.

Då ett barn enligt vårdnadshavarens beslut fullgör läroplikten hemma eller i en annan skola än grundskolan övergår ansvaret för ordnandet av studierna till

vårdnadshavaren.

Ett läropliktigt barn som studerar hemma, d.v.s. inte deltar i den undervisning som kommunen ordnar i grundskolan, är inte inskrivet i någon skola och registreras alltså inte som elev i någon av kommunens skolor³. Kommunen är således inte förpliktad att erbjuda dessa barn tjänster eller förmåner, till exempel rätt till eventuell stöd- eller specialundervisning. Barn som studerar hemma saknar även rätten till avgiftsfria läroböcker, läromedel och arbetsredskap samt avgiftsfri skolbespisning, skolhälsovård, skoltransport och andra elevvårdstjänster. De kan inte heller följa individualiserade anpassade lärokurser eftersom beslut om specialundervisning kan fattas endast för elever som är inskrivna i en skola. Detta innebär att, om vårdnadshavaren beslutar att ett läropliktigt barn ska studera hemma, kan barnets studier och bedömningen av dem synas vara strängare bundna till styrdokumentet än då läropliktiga barn är elever i en skola.

Prövning och rapportering om de läropliktigas framsteg

En vårdnadshavare för ett läropliktigt barn som studerar hemma ska se till att barnet tillägnar sig sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan.

Vårdnadshavaren ska informera sig om den arbetsplan som gäller i den skola i den kommun till vilken den läropliktiga hör. Vårdnadshavaren ska lämna en övergripande plan till skolan, där det beskrivs hur vårdnadshavaren avser ordna hemundervisningen.

Skolnämnden i den kommun där den läropliktiga är bosatt ska tillse att barnets framsteg prövas i slutet av varje termin ända tills läroplikten upphör, d.v.s. tills barnet har förvärvat sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan eller det har förflutit tio år sedan läroplikten började.

De läropliktigas framsteg ska prövas bland annat genom samtal, skriftliga och muntliga prov, prestationer i samband med granskningen av framsteg i konst- och färdighetsämnen eller med portföljer som beskriver studierna och studieresultaten. Färdigheterna kan även påvisas i autentisk miljö, exempelvis i naturen, ett laboratorium eller på en idrottsplats.

De lärare, som skolnämnden förordnat att handha prövningen, ska beskriva den läropliktigas framsteg i en skriftlig rapport med bedömningen godkänd eller icke godkänd. Rapporten ges till vårdnadshavaren en gång per läsår. Rapporten är inte ett betyg.

Intyg över fullgjord läroplikt

Då ett barn som studerar hemma har förvärvat sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan eller det har förflutit tio år sedan läroplikten började, ska skolnämnden utfärda ett intyg där det konstateras att läroplikten har upphört.

³ En elev, som kommunen eller skolan har beslutat att tillfälligt eller som ett kortvarigt arrangemang ska studera hemma på grund av exempelvis sjukdom eller motsvarande, ingår i kommunens elevregister. Kommunen är då skyldig att se till att eleven får undervisning, handledning och stöd. Eleven bedöms i dessa fall enligt samma principer som övriga elever.

Särskild examen i grundskolans lärokurs

Om en vårdnadshavare för ett läropliktigt barn som studerar hemma önskar att barnet i slutet av läropliktsåldern ska erhålla en slutbedömning, ett "betyg" från grundskolan, ska barnet delta i en särskild examen i alla de gemensamma läroämnena som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan (grundskolans lärokurs).

De lärare, som skolnämnden förordnat att handha prövningen, ska bedöma det läropliktiga barnets kunskaper och färdigheter i olika läroämnena och ämneshelheter i relation till de mål som fastställts i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan och respektive skolas fastställda lärokurser i skolans arbetsplan. För att fastställa kunskapsnivån används de bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) som anges i grundskolans centrala läroplan.

Då ett barn som studerar hemma har förvärvat sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan (grundskolans lärokurs) ska skolnämnden utfärda ett betyg. Betyget benämns "Betyg" och motsvarar ett avgångsbetyg från grundskolan, bl.a. vid antagning enligt prövning till studier efter grundskolan.

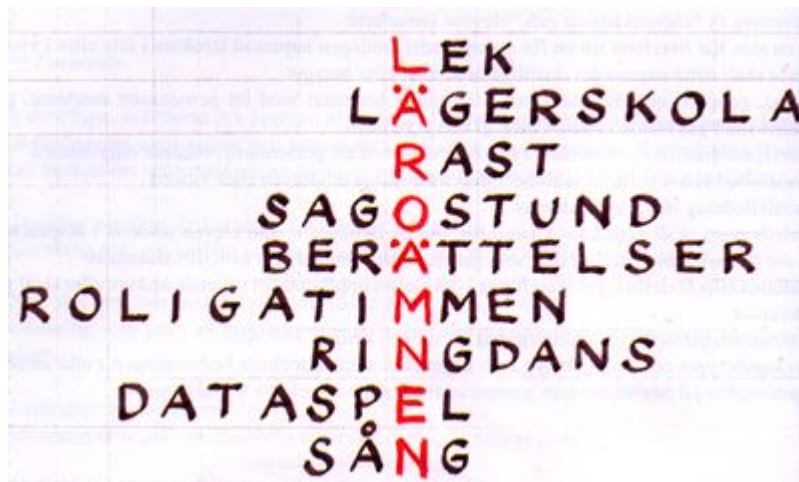
Särskild examen i en del eller delar av grundskolans lärokurs

Om en vårdnadshavare för ett läropliktigt barn som studerar hemma önskar att barnet i slutet av läropliktsåldern ska erhålla en slutbedömning, ett "betyg" i en del eller delar av grundskolans lärokurs, ska barnet delta i en särskild examen i en del eller delar av de läroämnena som anges i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan.

De lärare, som skolnämnden förordnat att handha prövningen, ska bedöma det läropliktiga barnets kunskaper och färdigheter i olika läroämnena och ämneshelheter i relation till de mål som fastställts i Landskapet Ålands läroplan för grundskolan och respektive skolas fastställda lärokurser i skolans arbetsplan. För att fastställa kunskapsnivån används de bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) som anges i grundskolans centrala läroplan.

Då ett barn som studerar hemma har förvärvat de kunskaper och färdigheter som motsvarar en del eller delar av grundskolans lärokurs ska skolnämnden utfärda ett betyg över fullgjord ämneslärokurs (grundskolans lärokurs i ett visst läroämne) eller ett betyg över delvis fullgjord lärokurs (exempelvis lärokursen i en viss årskurs).

Landskapsregeringen fastställer formulär för ovan avsedda övriga betyg.

ÄMNESDEL

MÅLSÄTTNING

Undervisningen i svenska skall leda till att varje elev blir medveten om att språket är vårt viktigaste kommunikationsmedel och till att eleverna förstår och blir förstådda genom det talade, lästa och skrivna ordet. Eleverna skall kunna utnyttja de kunskaper och den information som fackböcker, skönlitteratur, tidningar, tidskrifter och informationsteknologi erbjuder.

Det allmänna syftet med svenskundervisningen är att stärka elevernas självkänsla, vilja och mod att uttrycka sig så, att de lär sig *konsten att kommunicera* d v s att tala, läsa och skriva. Undervisningen skall skapa och upprätthålla elevernas *läslust och lust att uttrycka sig i tal och skrift*. Skrivundervisningen skall under hela skoltiden inriktas på att eleverna skall lära sig producera egna texter. Undervisningen i språklära skall utveckla elevernas känsla för språket och deras tilltro till sin egen språkliga förmåga. De skall dessutom lära sig grammatiska termer, så att de på ett meningsfullt sätt kan analysera och jämföra språkbruket i olika situationer samt tillämpa denna grammatik i andra språk.

I det åländska språksamfundet gäller *en enhetlig svensk skriftspråksnorm* som i huvudsak överensstämmer med skriftspråket i Sverige, medan talspråksnormen tillåter vissa variationer. Den språkvariant eleverna har med sig hemifrån är en del av deras identitet och bör därför respekteras. Det är emellertid *skolans uppgift att lära eleverna ett riksspråk*. Syftet är att eleverna lär sig använda den gemensamma svenska normen och att de blir medvetna om att olika situationer ställer olika krav på språk och stil.

Eleverna skall även bekanta sig med norska och danska i tal och i viss mån i skrift. Man skall ta tillvara alla möjligheter att även praktiskt träna ifrågavarande språk genom lägerskolor, studiebesök, brevkontakter, elevutbyten mm.

RIKTLINJER

Nybörjarundervisningen bör utgå från elevernas individuella mognadsnivåer och sociala språk och ge dem tid, stöd och uppmuntran till individuell inlärnin g. Stor vikt bör läggas på att uppmuntra elevernas intresse att läsa och skriva.

Skolan bör efter hand betona formella krav i fråga om en tydlig handstil, språkriktighet och stilnivå, stavning, meningsbyggnad och ordval enligt vedertagna normer.

För att skapa ett bestående läsintresse hos eleverna bör skolan ha riklig tillgång till god skönlitteratur. Skönlitteraturen skall dominera i läsundervisningen. Genom läsupplevelser som stimulerar och berikar personligheten och vidgar verklighetsmedvetandet kan eleverna få kännedom om litteraturens mångfald och rikedom. Läraren bör visa respekt för den enskilda elevens val av litteratur. Genom att erbjuda alternativ som ger perspektiv på förhållanden och livsfrågor kan läraren stöda eleverna att medvetet välja god litteratur.

Dramatisk verksamhet i form av improvisationer och rollspel mm bör vara en viktig del av arbetet. Undervisningen i svenska har beröringspunkter med alla ämnen och många ämnesövergripande teman erbjuder stoff för svenskundervisningen och vice versa.

HUVUDMOMENT

*** Att tala och lyssna**

Under de inledande skolåren skall eleverna lära sig

- att lyssna på varandra
- att lyssna till bl.a. sagor, berättelser och dikter
- att berätta och samtala om egna upplevelser, sagor, böcker, filmer och bilder
- att följa muntliga instruktioner
- att undersöka ord och uttryck för att utveckla sitt ordförråd
- att planera, redovisa och utvärdera gemensamt arbete
- att tala tydligt och uppträda i olika talsituationer

Eleverna skall senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att lyssna och därvid uppfatta andras åsikter och värderingar
- att muntligt framföra sina tankar och att stå för sina åsikter
- att kritiskt granska egna och andras resonemang
- att intervjua och diskutera
- att delta i debatter och sammanträden
- att uppfatta dialekter

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att anpassa talspråket till olika talsituationer
- att analysera egna och andras påståenden
- att beskriva och diskutera aktuella händelser, problem och konflikter

*** Att läsa**

Under de inledande skolåren skall eleverna lära sig

- att läsa sagor, berättelser, dikter och meddelanden
- att samtala om vad de läser
- att genom lek med ord reflektera över olika sätt att bygga upp texter
- att följa skriftliga instruktioner

Eleverna skall senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att läsa barn- och ungdomsböcker
- att analysera och kritiskt granska hur litteratur förhåller sig till den verklighet de kan iaktta eller skaffa sig kunskap om
- att använda biblioteket och informationsteknologi
- att använda facklitteratur, uppslagsböcker, ordlistor, ordböcker, dagstidningar och tidskrifter

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att analysera och kritiskt granska samt värdera attityder till bl a könsroller, raser och våld som avspeglas i böcker och massmedia
- att välja och använda litteratur för att få kunskaper om den värld de lever i
- perspektiv på egna förhållanden och personliga livsfrågor, samt för att förstå relationer mellan människor
- att anpassa sitt sätt att läsa till arten av text och syftet med läsningen
- att iaktta olika stilarter inom litteraturen

*** Att skriva**

Under de inledande skolåren skall eleverna lära sig

- att träna goda skrivvanor för att undvika spänningar i hand och axlar
- att texta och skriva en tydlig skrivstil
- att i skrift reflektera och fantisera över upplevelser och iakttagelser
- att använda stora bokstäver och skiljetecken
- att skriva ljudenligt stavade ord och att träna skrivning av ord med enkel- och dubbelteckning av konsonanter
- att använda ordlistor

Eleverna skall senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att använda skrivning som ett medel för kontakt med andra människor
- att dela upp texter i meningar och stycken
- att stava ord med speciella beteckningar för olika ljud
- att använda stavningshjälpmedel

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att använda meningsfull antecknings- och sammanfattningsteknik
- att fylla i blanketter och formulär
- att skriva enligt en enhetlig svensk skriftspråksnorm
- att känna igen olika stilarter och i vilka sammanhang dessa används

* Språklära och språkkännedom

Under de inledande skolåren skall eleverna lära sig

- att genom samtal, läsning och skrivning iaktta hur språket varierar i olika situationer och i olika texter
- att jämföra hur talspråk och skriftspråk skiljer sig åt
- att använda termer som ord, bokstav, ljud, vokal, konsonant, stavelse, stam, ändelse, ordföljd, mening, stycke och skiljetecken

Eleverna skall senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att uttrycka sig med säkerhet i tal och skrift
- att skilja mellan tal- och skriftspråk
- att använda grundläggande grammatiska termer
- ordklasserna: substantiv, adjektiv, räkneord, pronomen och verb,
- satsdelarna: subjekt, predikat och objekt

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att förstå språkets byggnad, funktion och variation
- att känna till alla ordklasser och satsdelar
- att utveckla ett rikt ordförråd
- att undersöka och analysera språkbruk och språkskillnader: talspråk, skriftspråk, dialekter och offentligt språk
- att undersöka språkets historia och ständiga utveckling

Teckenspråk

Teckenspråk kan undervisas som separat läroämne för *gravt hörselskadade och andra elever som behöver språket*. Studier i teckenspråk fyller samma uppgift för döva barn som undervisningen i svenska för hörande barn. Undervisningen i teckenspråk ges under en del av de veckotimmar som är reserverade för svenska och andra språk.

MÅLSÄTTNING

Eleverna skall få lära sig hur teckenspråket är uppbyggt. Syftet med undervisningen är att eleverna skall kunna utveckla sin förmåga att förstå och producera teckenspråk samt utöka sitt tecken- och begreppsförråd.

Undervisningen skall förbättra elevernas möjligheter att lära sig svenska. De skall få hjälp med att lära sig förstå teckenspråkets särdrag och kunna skilja dem från dragen i svenskan. Eleverna skall även få lära sig bedöma sitt eget och andras bruk av teckenspråk. De skall lära sig att kommunicera på teckenspråk och att välja rätt stil för teckenspråket utgående från olika situationer och samtalspartners.

Ett annat syfte är att eleverna skall få en stark språklig och kulturell identitet. Det är därför viktigt att de får vistas även i en döv miljö. De skall få möjlighet att stifta bekantskap med dövsamfundets kulturtraditioner och historia. De skall erhålla övning i att lära sig njuta av konst på teckenspråk och att själva skapa konst på teckenspråk.

De hörselskadade och döva eleverna skall få lära känna andra länders nationella teckenspråk ävensom de tecken som används i internationellt umgänge döva emellan.

Eleverna skall lära sig använda tolk i teckenspråk och vänja sig vid att delta i olika evenemang tillsammans med hörande.

MÅLSÄTTNING

Matematikundervisningen har som uppgift att utveckla elevernas kreativa och exakta tänkande. Undervisningen skall ge eleverna möjligheter att lära sig matematiska begrepp och olika metoder att lösa problem. Den skall ge eleverna sådana kunskaper och färdigheter som de behöver i andra skolämnen, vid fortsatta studier, på fritiden och i arbetslivet – inte minst att tillämpa matematik i praktiska situationer.

Undervisningen i matematik skall sporra elevernas andliga tillväxt och förmåga att handla målmedvetet såväl självständigt som i växelverkan med andra.

RIKTLINJER

Matematikundervisningen utgår från en inläringssyn där eleverna själv tar ett aktivt ansvar för sin kunskapsuppbyggnad. Detta förutsätter att skolan skall skapa sådana inläringssmiljöer där eleverna kan ställa upp egna mål och ges möjlighet att finna arbetssätt som passar deras personliga inlärningsstil.

Undervisningen i matematik skall framskrida systematiskt och vara så konkret att eleverna har möjlighet att förstå de matematiska begreppen, räkneoperationerna och deras inbördes samband. Problemlösning och laborativa arbetssätt skall förekomma på alla stadier. Eleverna skall under hela sin skoltid ges möjlighet att på varierande sätt kontinuerligt redovisa sitt arbete muntligen och skriftligen och erhålla adekvat respons på sitt resultat.

På lågstadiet bör problemen utgå från erfarenheter och företeelser i elevernas närmiljö. I takt med elevernas växande förmåga bör stort utrymme ägnas åt att tolka skriftligt ställda problem och åt att diskutera dessa. På högstadiet ges problemlösningen även en teoretisk inriktning och kan omfatta formler och enkla bevis.

Undervisningen skall lära eleverna att utföra grundläggande räkneoperationer även som huvudräkning och att logiskt kontrollera rimligheten i olika resultat.

Mångsidiga arbetssätt och metoder skall användas i undervisningen, bl.a. i form av tidsenlig informations- och kommunikationsteknik. För att eleverna skall få en verklighetstrogen bild av matematikens användbarhet bör den även integreras med andra ämnen i skolan och med världen utanför skolan. Ämnesövergripande projektarbeten skall ge eleverna träning i att använda sina matematiska kunskaper, att utnyttja matematiska modeller samt att se deras begränsningar.

För att varje elev ska kunna utvecklas enligt sina individuella intressen, förutsättningar och framtida behov skall undervisningen organiseras på ett ändamålsenligt sätt med pedagogiska grupperingar där varje elev får respons för sitt arbete och sina tankegångar. Med hänsyn till elevernas kunskapsutveckling bör grupperingarna vid behov kunna ändra sammansättning. För att utvärdera inlärningsresultaten i matematik skall eleverna i årskurs sex och nio regelbundet delta i av landskapmyndigheterna anordnade gemensamma prov i matematik.

Laborationer, huvudräkning och uppskattning, problemlösning och tillämpningar, matematiken omkring oss, spel, miniräknarens och datorns möjligheter samt tabeller och diagram på aktuell nivå i alla årskurser.

Åk 1	Åk 2
Talbegreppet	Talbegreppet
Naturliga tal 0-100	Naturliga tal 0-1.000
- talföljder	- talföljd
- tiopar, tvillingar,	- större än, mindre än
- större än, mindre än lika med	- lika med
-sifferskrivning	Positionssystemet
	Talskrivning
Räknesätten	Räknesätten
Add. och subtr. inom tal-	Add. och subtr. inom tal-
området 0-10, 0-20, 0-100	området 0-100, 0-1000
Sambandet mellan add. och subtr.	Add.- och subtr. algoritmen
- additions och subtraktions-	(med en växling / minnessiffra)
tabeller (0-10), (0-20)	Laborationer med multi-
Räknesagor	plikationstabellerna 1-5, 10
	Multiplikation som upprepad addition
	- additions och subtraktions-
	tabeller (0-20)
	Likadelning
Algebra	Algebra
Prealgebra	Prealgebra
Mätningar och enheter	Mätningar och enheter
Uppskattning och mätning	Uppskatta och mäta
av längder; m, cm	- volym (l, dl)
Tid; hel- och halvtimme,	- massa (kg, g)
veckodagar, månader, datum	- längd (km, m, cm)

Pengar, dyrare än – billigare än	Tid; hel och halv timme,
	kvart över, kvart före,
	fem över, fem före,
	veckodagar, månader, år
	Pengar
Geometri	Geometri
Plangeometriska figurer; kvadrat, rektangel triangel, cirkel,	Plangeometriska figurer; kvadrat, rektangel, triangel
Lägesord, storleksord	-sträckor och omkrets
Mönster och avbildningar	Mönster och avbildningar
Tredimensionella figurer	Tredimensionella figurer
Åk 3	Åk 4
Talbegreppet	Talbegreppet
Naturliga tal 0-10.000, -talföljder	Naturliga tal 0-100.000, -talföljder
-talens storleksordning	-talens storleksordning
Positionssystemet (tiosystemet)	Positionssystemet
Att skriva tal	Att skriva tal
	Decimalform; tiondel, hundradel
	Bråk som del av antal och del av helhet
Räknesätten	Räknesätten
Addition och subtraktion inom talområdet 0-10000	Additionsalgoritm med flera minnessiffror
Additionsalgoritm med minnessiffra	Subtraktionsalgoritm med flera växlingar/lån
Subtraktionsalgoritm med en växling (lån)	Multiplikationstabellerna (1-10) snabbt och säkert
Sambandet add. – subtr.	Multiplikation med 10
Multiplikationstab. 1-10	Kort och lång division
Multiplikationsuppställning	med ensiffrig nämnare
Sambandet multiplikation - division	Division av tal som
Divisionstabeller, enkel division med rest	slutar på 0 Sambandet multiplikation - division
Räknesagor	Multiplikationsalgoritm
	Add. och subtr. med lika nämnare
Algebra	Algebra
Prealgebra	Prealgebra
Mätningar och enheter	Mätningar och enheter
Tid; s, min, h	Räkneoperationer med tid
Klockan; analog och digital tid	Tidtabeller Enhetstabeller, enhetsprefix
Kalendern	Längd; mil, km, m, dm, cm, mm
Längd; km, m, cm, mm	Massa; ton, kg, hg, g

Massa; kg, g	Volym; l, dl, cl, ml
Volym; l, dl	Valuta; euro, cent
Valuta: euro, cent	Termometern
Geometri	Geometri
Plangeometriska figurer;	Plangeometriska figurer;
kvadrat, rektangel, cirkel,	namnge och rita
triangel - sida, hörn, vinkel	Kub och räblock
Mönster och avbildningar	Omkrets
Tredimensionella figurer	Vinklar
	Koordinatsystem
	Mönster och avbildningar
Åk 5	Åk 6
Talbegreppet	Talbegreppet
Naturliga tal 0-1000.000	Naturliga tal 0-1000.000.000
Positionssystemet	Positionssystemet
Decimalform; tiondel, hundradel, tusendel	Decimalform; tiondel, hundradel, tusendel
Procentbegreppet	Negativa tal; termometern
Tal i bråkform och i blandad form	Tal i bråkform och i blandad form
Addition och subtraktion av liknämninga bråk	Liknämninga och oliknämninga bråk
Sambandet mellan bråk, decimaltal och procent	Procentbegreppet
	Samband mellan bråk, decimalform, procent
	- 1/2, 1/3, 1/4, 1/5, 1/10 av i procent
Räknesätten	Räknesätten
Addition och subtraktion;	Addition och subtraktion;
-huvudräkning och uppställning	- Additions- och subtraktionsalgoritmer med flera
-decimaltal	minnessiffror samt med tal i decimalform
Multiplikation	Multiplikation och division;
-tabellerna	-tabellerna
-decimaltal	- med 10, 100, 1.000
-multiplikation med 10, 100, 1000	- med tal som slutar på 0
-multiplikation med tal som slutar på noll	- med tal i decimalform
Division	Division
-tabellerna	-tabellerna
-division med en och tvåsiffrig nämnare	- med en- och tvåsiffrig nämnare
-kort division och divisionsalgoritmen	- kort division och divisionsalgoritmen
-decimaltal	-decimaltal
-medeltal	Medelvärden
-division med 10, 100, 1000	Räknesättens ordningsföljd och parenteser
-division med tal som slutar på noll	Avrundning till heltal och till tal i decimalform
Räknesättens ordningsföljd	Procenträkning; rabatt

Avrundning till heltal	
Enklare procenträkning; rabatt	
Enheter	Enheter
Massa-, volym- och längdenheterna	Massa-, volym- och längdenheterna
Enhetsbyten - även med tal i decimalform	- prefixen milli-, centi-, deci-, (deka-, hekto-), kilo-
Tid och tidsberäkningar	- enhetsbyten - även med tal i decimalform
- sekunder, minuter, timmar , enhetsbyten	Tid och tidsberäkningar
- dygn, år, månad, ålder	- sekunder, minuter, timmar, dygn, månader, år
- tidsskillnader	- enhetsbyten
	- tidsskillnader
	- ålder
Geometri	Geometri
Punkt, linje, sträcka	Punkt, linje, sträcka
Fyrhörningar: kvadrat, rektangel, diagonal	Kvadrat, rektangel, romb, parallelogram, diagonal
Area av fyrhörningar	Cirkeln och dess delar
Omkrets	Rätblock, kub, klot - konstruera/rita
Vinklar; rät, rak, trubbig, spetsig.	Omkrets, area, volym
Rätblock, kub	Vinklar; rät, rak, trubbig, spetsig, vinkelsumma
	Att mäta och rita vinklar
	Koordinatsystem
	Likformighet och skala
	Symmetri
Algebra	Algebra
Inledande algebra	Inledande algebra
	Enkla funktioner

Åk.7
Talbegreppet
Rep. av grundläggande begrepp Negativa tal Procent Potenser och tiopotenser med positiv exponent
Räknesätten
De fyra räknesätten med hela tal Räkning med tal i decimalform Räknesättens ordningsföljd och parenteser Uppställningar Addition och subtraktion med negativa tal

Bråkräkning; de fyra räknesätten Procenträkning
Algebra
Enkel behandling av proportionaliteter, pris och hastighet Enkel behandling av ekvationer
Mätningar och enheter
Enhetsbyten Repetition av massaenheter, längd, area och volymenheter. tidsenheter
Geometri
Vinkelsatser Olika typer av trianglar Parallelogram Areor av månghörningar Cirkeln och dess delar Cirkelns omkrets och area Likformighet och skala

Åk.8	Åk 9
Talbegreppet	Talbegreppet
Rep. av grundläggande begrepp Rep. av negativa tal Rep. av bråk och procent Rep. av potenser	Repetition av grundläggande begrepp Kvadratrötter Potenser, särskilt tiopotenser
Räknesätten	Räknesätten
De fyra räknesätten Räkneoperationer med negativa tal Procenträkning Ränteberäkning Avkastning * Tiopotenser, de fyra räknesätten med positiv och negativ exponent	Numeriska uttryck Procenträkning Beräkningar med kvadratrot *Förenkling av kvadratrotsuttryck

Algebra	Algebra
Användning av formler Grundtyper av ekvationer Enkel behandling av linjära funktioner Värdet av uttryck *Ekvationer med x i båda leden *Parenteser *Ekvationer med parenteser *Skriva uttryck	Ekvationer med tillämpningar Andragsgradsekvationer Funktioner (proportionaliteter, linjära funktioner och andragsgradsfunktioner *Kvadrerings och konjugatreglerna *Ekvationer med nämnare *Ekvationssystem (grafisk lösning och additionsmetoden)

Mätningar och enheter	Mätningar och enheter
Längd, area och volymenheter	Enhetsbyten i samband med praktiska tillämpningar
Geometri	Geometri
Volymberäkning Rymdgeometri; polyedrar, cylindrar, koner, klot Sidoyta, kant, hörn, diagonal Formler för area och volymberäkning	Pythagoras sats *Pythagoras sats med ekvation Likformighet och skala Praktisk geometri Geometriska tillämpningar
* =Fördjupning	Valfritt innehåll eller yrkesmatematik Fördjupning eller repetition T.ex. rationella uttryck, faktorisering, rörelse eller blandningsproblem Yrkesmatematik i samarbete med gymnasieskolor

Omgivningskunskap

MÅLSÄTTNING (ÅK 1-3)

Undervisningen i omgivningskunskap syftar till att utifrån ett helhetsperspektiv orientera eleverna i den egna hembygden och belysa dess relation till omvärlden och den omgivande naturen samt träna eleverna i praktiska samhällsfärdigheter. Undervisningen skall betona principerna för en hållbar utveckling och bevarandet av kulturarvet.

Undervisningen syftar till att eleverna skall lära sig förstå naturen och kulturmiljön, sig själva och andra människor samt betydelsen av friskvård.

RIKTLINJER

Undervisningen i omgivningskunskap grupperas i temaområden som hänförs till de natur- och samhällsorienterande ämnena biologi, geografi och miljölära, fysik och kemi, samhällskunskap samt historia. Undervisningen ges under de inledande skolåren (årskurserna 1-3). Vid behov kan växelkurs tillämpas.

Undervisningen bygger på ett undersökande och problemcentrerat betraktelsesätt och bör anpassas till skolåret och årstiderna. Undervisningsarrangemangen skall samordnas med och integreras i undervisningen i andra ämnen.

Tyngdpunkten i undervisningen bör läggas vid elevernas egna observationer, laborationer och experiment.

HUVUDMOMENT

*** Skolan, hemmet och fritiden**

- skolstarten, skolarbete
- kamratskap, mobbning
- familjerelationer
- seder och sedvänjor
- trygghet och säkerhet
- pengar och konsumtion
- trafiken och trafikregler

*** Människan och hälsan**

- människokroppen
- hälsa och sunda levnadsvanor
- matens ursprung och produktion
- känslor och kommunikation

*** Naturen och livsmiljön**

- årstider och väderlek
- växter och djur
- enkla näringskedjor
- miljövård och naturskydd
- kretslopp i naturen
- återanvändning och ekologiskt tänkande
- planeten jorden och rymden

*** Hembygden och övriga världen**

- hemkommunen och Åland
- åländsk kulturmiljö och åländska traditioner
- levnadsvillkor i övriga världen

MÅLSÄTTNING (ÅK 4-9)

Biologiundervisningens främsta uppgift är att hos eleverna skapa en positiv och ansvarskännande attityd gentemot miljön och naturen. De bör stimuleras till naturstudier och vänjas vid att iaktta och undersöka naturen för att kunna dra slutsatser av och utvärdera resultat från klassrums- och fältarbeten.

Undervisningen syftar till att ge eleverna en biologisk orientering. De skall lära känna viktiga drag i levande organismers anatomi, systematik, fysiologi, etologi och deras inbördes beroendeförhållande samt genetik och evolution för att kunna få en ekologisk helhetssyn.

Syftet är att eleverna skall känna miljöansvar och lära sig använda

naturresurserna på rätt sätt. De skall stimuleras till att även på sin fritid engagera sig i natur- och miljöfrågor. Människans ekologiska roll som en dominerande art bland andra i ekosystemet måste klargöras både ur biologisk synvinkel och i samarbete med övriga ämnen.

Eleverna skall lära känna människan som biologisk organism och förstå människokroppens anatomi och fysiologi. Hälsofrågor med anknytning till hygien, kost, motion, tobak, alkohol och narkotika liksom sexualkunskap skall behandlas för att sunda levnadsvanor och förmåga till goda relationer skall utvecklas.

RIKTLINJER

Många moment inom lärokursen i biologi kan med fördel integreras med andra läroämnen eller behandlas i samband med temadagar, exkursioner och lägerskolor.

HUVUDMOMENT, lågstadiet

- * Grundläggande artkännedom inom närmiljön
- * Enkla näringskedjor
- * Vanliga djurs levnadsvanor, beteende, byggnad och miljöanpassning

- * Blomväxternas huvuddelar, förökning, spridning och övervintring
- * De åländska biotoperna samt jordbruket
- * Praktisk miljövård
- * Att vistas i naturen - allemansrätten
- * Djur och växter som är utrotningshotade och fridlysta
- * Elementär kunskap om människokroppen
- * Puberteten och ett barns födelse
- * Hälsosamma levnadsvanor med speciellt beaktande av kostens och motionens positiva effekt samt tobakens, alkoholens och narkotikans skadliga effekt

HUVUDMOMENT, högstadiet

- * Elementär växt- och djursystematik
- * Artkännedom
- * Ekosystem
- * Miljövård, lokalt och globalt
- * Etologins grunder
- * Elementär cytologi, mikrobiologi och växtfysiologi
- * Människans anatomi och fysiologi
- * Hälsosamma levnadsvanor med speciellt beaktande av kostens och motionens positiva effekt samt tobakens, alkoholens och narkotikans skadliga effekt
- * Sexualkunskap
- * Genetikens grunder
- * Evolutionslära

Miljölära

Miljölära är en ämneshelhet som skall genomsyra all undervisning och verksamhet i skolan. Målsättningarna och riktlinjerna skall särskilt beaktas i undervisningen i omgivningskunskap, samhällskunskap, biologi och geografi, fysik och kemi, hälsokunskap samt hemkunskap.

MÅLSÄTTNING (ÅK 1-9)

Undervisningen skall vägleda eleverna att bli intresserade av naturen, att vilja lära känna den och att skydda den. Syftet med undervisningen är att hjälpa eleverna att lära känna sig själv som människa och som en del av sin närmiljö, av sitt folk och av mänskligheten. Läroämnet syftar också till att göra eleverna förtrogna med olika regioner på jorden, deras natur och kultur och hjälpa dem att bygga upp sin kulturidentitet. Eleverna skall lära sig bedöma de konsekvenser människans verksamhet har för jorden samt inse att de måste förhålla sig till miljön på ett ekologiskt hållbart sätt.

Naturen och dess fenomen studeras i syfte att utveckla elevernas förmåga att iaktta fenomen, att ställa frågor och göra jämförelser, att göra observationer och dokumentera dem, att tolka resultaten och bedöma dem och att dra slutsatser.

RIKTLINJER

På lågstadiet skall eleverna bli förtrogna med enkla naturvetenskapliga forskningsmetoder. De skall ges möjlighet att observera olika fenomen och bekanta sig med fysiska och kemiska företeelser samt dagligen tillämpa det inlärd. Arbetssätt som bygger på elevernas egen aktivitet och på samarbete mellan eleverna skall prioriteras.

MÅLSÄTTNING

Geografiundervisningen skall väcka elevernas känsla och uppskattning för hembygden och hemlandet samt utveckla en medvetenhet om samhörighet med Norden och Europa. Eleverna skall få en grundläggande uppfattning om vårt landskap, vårt land, de övriga nordiska länderna och världen.

Undervisningen bör präglas av en ekologisk grundsyn och leda till insikt om att jorden är en helhet med begränsade resurser. Undervisningen skall hos eleverna utveckla förståelse och respekt för andra folkslag, deras levnadsförhållanden och kultur.

RIKTLINJER

Många moment inom lärokursen i geografi kan med fördel integreras med andra läroämnen.

De ämnesövergripande temastudierna bör på ett mångsidigt sätt behandla miljö- och naturfrågor, samlevnadsförhållanden, internationella frågor och fredsfrågor.

HUVUDMOMENT, lågstadiet

- * Allmänt
 - kartor, diagram
 - namnkunskap
 - ekvatorn, polcirkelarna och vändkretsarna
 - klimatzoner
 - jordens stora ekosystem
 - jorden som planet
- * Finland
 - regionalgeografi
 - bebyggelse och samfärdsel
- * Norden och Europa
 - olika länder
 - kulturella särdrag och levnadsförhållanden
- * Världsdelarna
 - orientering och överblick över de olika världsdelarna
 - människans anpassning till olika miljöer

HUVUDMOMENT, högstadiet

- * Allmänt
 - kartor, kartogram, diagram, tabeller och tekniska hjälpmedel
 - namnkunskap
 - jordens byggnad, storlek och utveckling
 - kontinenter och världshav
 - processer som utformar landytan
 - klimatologi
 - globala problem
 - geografiska upptäckter
- * Norden, speciellt Finland - repetition och fördjupning
 - naturtyper och resurser
 - vattensystem och topografi
 - regionalgeografi
 - kulturella särdrag och levnadsförhållanden
- * Europa
 - länder, städer, sjöar och berg
 - människors ekonomisk, sociala och politiska förhållanden
 - naturresurser
- * Världsdelarna
 - länder, stater och unioner

- människors ekonomisk, sociala och politiska förhållanden
- naturresurser
- industriländer och utvecklingsländer

Fysik och *Kemi* på lågstadiet (åk 4-6)

MÅLSÄTTNING

Förståelse och insikt är centrala begrepp för undervisningen i fysik och kemi på lågstadiet.

Eleverna skall utveckla sin förståelse för omvärlden ur ett naturvetenskapligt perspektiv, lära sig att dra slutsatser av sina observationer och känna igen orsakssammanhang. De skall lära sig göra enkla naturvetenskapliga försök, ställa hypoteser och reflektera över experimentens giltighet. De skall lära sig använda riktiga naturvetenskapliga begrepp i beskrivningar och jämförelser, utveckla en insikt om naturvetenskapliga fenomen och få bekanta sig med kända uppfinningar som historiskt har påverkat vår utveckling.

RIKTLINJER

Grunden för undervisningen i fysik och kemi på lågstadiet är elevens egen aktivitet, tidigare erfarenheter och kunskaper samt den omgivande vardagliga miljön. Undervisningen skall befästa upptäckandets fascination och glädje. Den skall också uppmuntra den naturliga nyfikenheten inför till synes oförklarliga fenomen.

HUVUDMOMENT

- * Materien
 - byggstenar
 - grundämnen
 - enkla kemiska föreningar
 - aggregationstillstånd
- * Vatten
 - lösningar
 - blandningar
 - vattnets kretslopp
 - syror, baser
- * Luft
 - sammansättning
 - tryck
 - föroreningar
- * Astronomi
 - jorden och planeterna

- solen
- gravitation
- tidsbegrepp
- * Ljud och ljus
 - egenskaper
 - syn och hörsel
 - ljudalstring
- * Elektricitet
 - enkla strömkretsar
 - magneter
 - elsäkerhet
- * Energi
 - värme, utgående ifrån närmiljön

Fysik på högstadiet (åk 7-9)

MÅLSÄTTNING

Undervisningen i fysik strävar även på högstadiet till att eleverna skall lära sig förstå de viktigaste naturföreteelserna och de lagar dessa följer samt lära sig olika praktiska tillämpningar. Elevernas förståelse för fysikens betydelse i miljö och miljövård skall befrämjas.

Eleverna skall bli förtrogna med olika arbetsmetoder i fysik och deras tillämpning inom olika områden. Vidare skall undervisningen syfta till att utveckla elevernas förmåga att arbeta självständigt, följa skrivna instruktioner, kritiskt granska och utvärdera resultat, inse samband och dra slutsatser. Eleverna skall stimuleras till intresse för den tekniska utvecklingen som sker i samhället.

HUVUDMOMENT

- * Storheter och mätningar
 - tid och tidmätning, längd och längdmätning
 - area och volym, massa och tyngd
- * Materien
 - materien och dess beståndsdelar, elementarpartiklar
 - materien och temperaturförändringar
 - densitet
- * Mekanik
 - kraft, tyngd och tryck
 - mätning av krafter, sammansättning av krafter

- friktion, tröghet
 - hastighet och acceleration
 - fritt fall och luftmotstånd
 - tyngdpunkt och stabilitet
 - enkla maskiner, arbete, effekt och energiprincipen
- * Värme
 - temperatur och fasomvandling
 - värmets spridning, värmemotorer
- * Elektricitet och magnetism
 - statisk elektricitet, elektriska fält
 - ledare och isolatorer
 - elektrisk ström, spänning och resistans
 - strömkretsar
 - energi, effekt och elförbrukning
- * Akustik
 - alstring av ljud, ljudstyrka, frekvens och våglängd
 - ljudets hastighet, överföring och lagring av ljud
 - enkla musikinstrument
- * Optik
 - ljusets utbredning och hastighet
 - ljusstyrka och belysning
 - reflexion och brytning, speglar, linser och optiska fibrer
 - färger och spektra, polariserat ljus
 - optiska instrument
 - optiska naturfenomen
- * Strålnings- och kärnfysik
 - elektromagnetisk strålning
 - atomnummer och masstal, isotoper
 - detektering av strålning
 - fission, fusion, kärnreaktor, kärnvapen
- * Elektronik
 - elektronrör, halvledare och deras egenskaper
 - transistorer och andra elektroniska komponenter
 - olika kommunikationsmedel
- * Astronomi - forna tiders världsbild jämfört med vår världsbild av idag
 - stjärnor, stjärnbilder, galaxer och andra företeelser i universum
 - rymdfärder

MÅLSÄTTNING

Undervisningen i kemi strävar till att eleverna skall lära sig förstå de viktigaste naturföreteelserna och de lagar dessa följer samt olika praktiska tillämpningar. Elevernas förståelse för kemins stora betydelse i miljö och miljövård skall befrämjas.

Eleverna skall bli förtrogna med laboratoriematerial, säkerhetsföreskrifter och arbetsmetoder i kemi och hur de tillämpas inom olika områden. Vidare skall undervisningen syfta till att utveckla elevernas förmåga att arbeta självständigt, följa skrivna instruktioner, kritiskt granska och utvärdera resultat, inse logiska samband och dra slutsatser. Eleverna skall stimuleras till intresse för den tekniska utvecklingen som sker i samhället.

HUVUDMOMENT

- * Materien
 - atomen, grundämnen, kemiska tecken
 - periodiska systemet, atomnummer, elementär elektronkonfiguration
 - joner
 - molekyler
 - blandningar
 - kemiska föreningar
 - kemiska reaktioner
 - reagens, indikatorer
 - kemiska formlers och kemiska reaktionsformlers innebörd

- * Luften
 - luftens sammansättning
 - syre och oxider
 - atmosfären, ozonlagret, luftföroreningar, växthuseffekten

- * Vatten
 - vattenmolekylen
 - lösningar och löslighet
 - vattenföroreningar

- * Syror och baser
 - syrornas respektive basernas gemensamma egenskaper
 - vätejonen, hydroxidjonen - några viktiga syror och baser

- * Salter
 - salternas kemiska uppbyggnad
 - reaktionstyper vid saltframställning
 - sura, neutrala och basiska salter
 - några viktiga salters handelsnamn och deras användning

- * Organisk kemi
 - grundämnet kol, kolväten och bergolja
 - alkoholer, karboxylsyror och deras salter
 - estrar, fetter och tvål
 - makromolekyler, plaster, konstfibrer, proteiner, kolhydrater
- * Tillämpad kemi
 - kemins betydelse i hemmet och i samhället
 - miljö och miljövård
- * Elektrokemi
 - elektrolys
 - metallernas betydelse och användning inom elektrokemin
 - metallernas spänningsserie
 - galvaniska element, korrosion, blyackumulatorn, alkaliska batterier
- * Analytisk kemi
 - hur man kan bestämma vissa joner i en lösning
 - några viktiga analysmetoder
- * Kemiska beräkningar
 - begreppen isotop, masstal, atomvikt, oxidationstal, mol, formelvikt, molaritet

HÄLSOKUNSKAP

SYFTE

Läroämnet hälsokunskap står för en helhetssyn på människan, dvs. att kropp, känslor, intellekt och tankar är beroende av varandra. Ämnet erbjuder möjlighet att i undervisningen arbeta med och diskutera såväl hälsofrågor som etiska frågor.

Målet för undervisningen i hälsokunskap är att främja kunskap som stöder elevens hälsa, välbefinnande och trygghet. Undervisningen ska utveckla elevens kognitiva, sociala, fysiska, emotionella, funktionella och etiska färdigheter. Ett grundläggande syfte med ämnet är att eleverna ska få förståelse och lära sig ta ansvar för sin egen hälsa och se den som en resurs för ökad livskvalitet. Hälsokunskapsundervisningen ska påverka elevernas attityder och värderingar mot en mer hälsofrämjande livsstil. Dessutom ska undervisningen skapa förutsättningar för alla att delta i olika aktiviteter på sina egna villkor samt utveckla gemenskap, samarbetsförmåga, förståelse och respekt för andra.

Det finns ett starkt samband mellan livsstil, livsmiljö, hälsa och livskvalitet. Läroämnet förmedlar därför kunskaper om hur god hälsa och god livs- och arbetsmiljö kan främjas.

Hälsokunskap är ett läroämne som utgår från eleven och som uppmuntrar till aktivitet och engagemang. Utgångspunkten för undervisningen ska vara barnets och den ungas vardag, uppväxt och utveckling. Vid inläringen utvecklas färdigheter som är viktiga som grund för kunskap, att tillämpa den och kritiskt granska fakta och begrunda värderingar som gäller hälsa och välbefinnande.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

I årskurserna 1–3 är undervisningen i hälsokunskap en del av undervisningen i omgivningskunskap och idrott och i årskurserna 4–6 en del av undervisningen i biologi och idrott. I årskurserna 7–9 är hälsokunskap ett fristående läroämne.

Arbetsätt som bygger på elevernas aktivitet och samarbete ska prioriteras. Detta ska göras genom både teoretisk och praktisk undervisning i form av praktiska samarbets- och värderingsövningar, forumspel, projektarbeten och temadagar.

Undervisningen i hälsokunskap ska planeras i samarbete med skolans elevhandledning, undervisningen i biologi, fysik och kemi, hemkunskap, religions- och livsåskådningskunskap, samhällskunskap och idrott. Personal inom skolans elevvård ska även delta i planeringen av undervisningen.

CENTRALT INNEHÅLL (ÅK 7-9)

Flera av momenten återkommer även i andra läroämnena. Dessa moment är lämpliga som temahelheter vid ämnesintegrerad undervisning.

Begreppet miljö och hälsa

- vad är hälsa och hälsa som resurs
- hur kan jag påverka min hälsa, sunda levnadsvanor
- hälsa i media

Droger och missbruk

- tobak, snus och alkohol
- sniffning och läkemedel
- narkotika
- dopning

Egenvård

- samband hälsa och sjukdom
- folksjukdomar
- smittosamma sjukdomar, att känna igen symptom, att vara sjuk
- hälso- och sjukvårds- och välfärdstjänster
- skador
- barns och ungas ansvar och rättigheter, även lagstiftningsmässigt

Ergonomi

- praktisk ergonomi
- riktiga arbetsätt och hjälpmedel

Första hjälp

- olyckor, olycksfall och risksituationer
- förstahjälpen på land och vid vatten

Jaget i utveckling

- individen, med fokus på JAG
- självförtroende, självkänsla, positiv självbild, självrespekt.
- familj och sociala relationer, vänskap
- kroppens förändringar, psykiskt, socialt och fysiskt.
- känslor, gräl och försoning

Kost

- näringsmässiga behov, allergier, specialdieter
- kostens betydelse för hälsan
- energibalans
- kostinriktningar och aktuella strömningar

Pubertet

- flickor utvecklas till kvinnor och pojkar till män
- vad händer i kroppen och knoppen
- kärlek, gränser och gräl

Sexualitet

- sexuell hälsa, kärlek, sex och samlevnad, sexuellt beteende
- preventivmedel och könssjukdomar
- sexuella läggningar

Sociala och emotionella färdigheter

- känslor och hur man uttrycker dem
- jag och mina vänner, social förmåga och utveckling och konflikthantering
- gruppen som resurs
- valmöjligheter i livet

Stress och stresshantering

- avslappning och prestationskrav
- positiva målbilder

Sömn

- sömn och vila

Träningslära

- motion och hälsa
- fysiska egenskaper vid träning
- effekter av träning

Religionskunskap

MÅLSÄTTNING

För att elevernas utveckling till trygga och harmoniska människor skall främjas skall de ges möjlighet att bearbeta normer och värderingar samt ta ställning i olika livsfrågor och till den kristna människosynen. Undervisningen i religionskunskap syftar till att eleverna skall lära känna kristendomens heliga skrift Bibeln, den kristna tron och etiken samt huvuddragen i kristendomens historia och samfundsformer. Undervisningen i religionskunskap syftar inte till att eleverna skall omfatta någon särskild religiös övertygelse.

Undervisningen skall betona att vår västerländska kultur, lagstiftning, konst, litteratur m.m. i hög grad bygger på den kristna religionen och dess etik. Vidare skall eleverna göras medvetna om kristendomens tusenåriga historia i landskapet samt om att de gamla kyrkorna och deras rika symbolspråk vittnar om religionens betydelse för tidigare generationer.

Religionsundervisningen skall även orientera om övriga religioner, deras heliga skrifter, tro, etik och samfundsformer. Den skall också ge kännedom om andra livsuppfattningar och attityder till tillvaron än de religiösa.

Religionsundervisningen skall ge eleverna sådan kunskap som ger förståelse för och beredskap att möta olika religiösa och livsåskådningsmässiga uppfattningar. Eleverna skall lära sig respektera olika uppfattningar i trosfrågor. Dessutom skall undervisningen ge inblickar i nutidens tankeströmningar, etik och livsåskådningsfrågor. Religionsundervisningens mål är en religiös och livsåskådningsmässig allmänbildning.

HUVUDMOMENT

De inledande skolåren

- Bibelberättelser: skapelse- och patriarkberättelserna, Josef, slaveriet i Egypten, Mose och uttåget ur Egypten, Saul och David, Jona, fångenskapen i Babylon och Daniel, Jesu liv och lära
- kyrkoårets högtider och anknytande psalmer
- hemförsamlingens kyrka
- kristen etik utgående från de tio buden, den gyllene regeln och det dubbla kärleksbudet samt diskussioner kring respekt, ansvar och förlåtelse
- diskussioner kring religiösa och existentiella frågor utgående från aktuella händelser, elevernas vardag och mognad
- då intresse och mognad finns: bekanta sig med sådana kyrkor, religioner och minoriteter som ansluter sig till elevernas liv, med betoning på likheterna

Senare

- Bibeln och kristendomen som grund för vår kultur
- fördjupade etiska, religiösa och existentiella diskussioner
- hemförsamlingen och dess verksamhet
- kyrkohistoria, den kristna urförsamlingen, Petrus, Paulus, Franciscus, den heliga Birgitta och Luther
- kristna i olika delar av världen
- en första inblick i världsreligionerna samt i sådana kyrkor, religioner och minoriteter som ansluter sig till elevernas liv

På högstadiet

- vad är religion, centrala begrepp och symboler inom religionsvetenskapen
- Bibeln som historisk och kulturell källa
 - o Gamla testamentet som helig skrift för två religioner; judendomen och kristendomen
 - o Nya testamentet, Jesus som historisk person
- den kristna kyrkan: dess utveckling, utbredning och uttrycksformer
- en överblick av religionsläget på Åland och i Finland, historiskt och idag
- övriga världsreligioner: islam, hinduism, buddhism, samt t.ex. taoism, konfucianism eller shintoism. Judendomen behandlas med fördel i samband med GT.
- etiska problem och livsfrågor, att vara människa

Livsåskådningskunskap

MÅLSÄTTNING

Undervisning i livsåskådningskunskap ges åt elever som inte hör till något religiöst samfund eller inte har undervisning enligt sin konfession. Syftet med undervisningen i livsåskådningskunskap är att hjälpa eleverna att utvecklas till individer som har goda relationer till andra människor, ansvar för sig själva och andra ävensom känsla för globala frågor. Eleverna skall få möjlighet att diskutera frågor som gäller bl.a. etik, fred och solidaritet, natur och miljö. Vidare skall eleverna få information om olika världsåskådningar och religioner, speciellt med anknytning till den humanistiska traditionen.

Undervisningen bör utgå från och knyta an till elevernas mognad och egna erfarenheter samt lokala och aktuella händelser med respekt för hemmens olika traditioner och livsåskådningsfrågor.

HUVUDMOMENT, lågstadiet

Jagbild och identitet

- utvecklandet av elevens självkänsla – att söka sig själv
- kärlek, glädje, sorg och fruktan
- förebilder
- att vara ålänning
- arbete, vila och rekreation

Empati och kamratskap

- konfliktlösning
- relationer och vänskap

Mänskliga och medborgerliga rättigheter

- individuella olikheter
- gemensamma allmänmänskliga värden, de mänskliga rättigheterna
- ställning i världen, rättigheter och skyldigheter
- mobbning

Seder och levnadsförhållanden

- levnadssätt och boendeförhållanden
- samverkan mellan folken och kontakter människor emellan

Livsåskådningens grunder

- avgöranden som ligger till grund för icke-religiösa livsåskådningar och religiösa livsåskådningar
- innebörden i religionsfrihet

Jorden, naturen och människan

- forskning om världens och livets uppkomst, människans utvecklingshistoria
- människan och kretsloppet i naturen
- skyddandet av miljö, djur och växter

Samhällets, kollektivets och individens moraliska ansvar

HUVUDMOMENT, högstadiet

Familjen i det nutida samhället

- seder och bestämmelser vid namngivning, vigsel och begravning
- olika samlevnadsformer
- olika uppfattningar om idealsamhällen

Ansvar och etik

- livets mening och värden i livet
- egna beslut, möjligheter att påverka och följer av egna handlingar
- ungdomskulturens etiska värden
- ansvar, frihet och meningsfullhet i arbete och yrkesliv
- olika former av yrkes- och allmän etik t.ex. vetenskap, information, hälsovård, affärliv, politik och förtroendeuppdrag
- tillförlitlighet i information, datateknikens konsekvenser och följer

Religion och ateism

- världsreligionerna och ickereligiösa livsåskådningar
- centrala filosofiska och religiösa begrepp

Rättvisa och rättigheter

- uppfattningar om rättvisa gällande t.ex. förmögenhet, sysselsättning, jämställdhet mellan könen, de handikappades rättigheter
- värderingar, normer och lagar
- den humanistiska traditionen och dess uppfattningar om livet
- människans grundbehov och grundrättigheter

Världens framtid

- möjligheter att påverka den framtida utvecklingen
- naturtillgångar, fördelning, miljöproblem och befolkningstillväxt
- fredsfrågor

Samhällskunskap

MÅLSÄTTNING

Undervisningen i samhällskunskap syftar till att eleverna skall utveckla kunskaper om förhållanden och sociala relationer i samhället såväl nationellt som internationellt. Undervisningen skall ge insikter i Ålands särställning som ett självstyrt, enspråkigt och demilitariserat landskap.

Samhällskunskapen har ett särskilt ansvar för att fostra eleverna till medborgare i ett demokratiskt samhälle. Syftet är att eleverna genom kunskap om och förståelse för samhällets lagar och normsystem, skall bli medvetna om sina demokratiska rättigheter och skyldigheter.

Eleverna skall lära sig respektera och utveckla sin förståelse för andra människor - deras kultur, värderingar och levnadssätt. Syftet med fostran till fred, internationell solidaritet och rättvis fördelning av jordens begränsade resurser är att hos eleverna utveckla positiva samhällsetiska värderingar.

RIKTLINJER

Ett viktigt mål för undervisningen i samhällskunskap är att utveckla förmågan till kritisk granskning genom bl.a. diskussioner, observationer, intervjuer och projekt.

I undervisningen i samhällskunskap bör man utnyttja möjligheterna till ämnesövergripande temastudier gällande bl.a. samlevnads-, kultur- och jämställdhetsfrågor.

Undervisningen skall inledas i årskurs 4. I skolor där växelkurser läses kan undervisningen börja i årskurs 3.

HUVUDMOMENT, (åk 4–6)

Familjen, samhället och ekonomin

- familj och skola
- den egna ekonomin
- miljömedvetenhet och -vård
- energi- och naturfenomen
- hälsofostran
- kommunen och självstyrelsen

Praktiska medborgarfärdigheter

- telefon, post och bank
- trafikkunskap och -säkerhet
- allemansrätten
- brand- och befolkningsskydd
- sjöräddning

Informationssamhället

- medierna och deras påverkan
- källkritik
- etik och moral

Lag och rätt

- i skolan
- i samhället

Relationsträning och konflikthantering

- självkännedom och kulturidentitet
- relationer och vänskap

HUVUDMOMENT, (åk 7-9)

Familjen och närsamhället

- boendemiljö
- privatekonomi
- det sociala skyddsnätet
- könsroller, jämlikhet och jämställdhet
- handikappkunskap
- miljömedvetenhet
- trafikkunskap
- hälsokunskap

Det åländska samhället

- kommunerna
- självstyrelsen; lagting och landskapsregering
- partier på Åland
- Åland i EU

Ekonomi och konsumentfostran

- kommersiell påverkan
- sparande, lån och konsumtion
- miljömedvetenhet
- skatter och avgifter
- ekonomiska system
- ekonomiskt samarbete i Norden, Europa och världen
- global ekonomi

Lag och rätt

- hur rättssamhället fungerar
- brottslighet och påföljder samt brottsförebyggande arbete
- alkohol och narkotika
- trafiksäkerhet

Arbetsliv och jämställdhet

- jämställdhet i utbildning och arbetsliv
- lagar och avtal

Demokrati

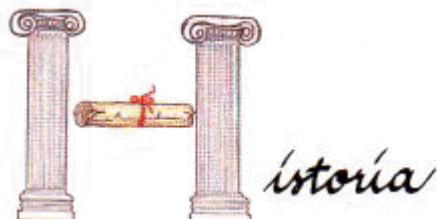
- rättigheter och skyldigheter
- opinionsbildning och påverkan
- riksdag, president och regering
- samhällsorganisationer och folkrörelser
- subkulturers roll i samhället

Europeiska Unionen

- målsättningar
- medlemsstater
- institutioner och organisationer
- samarbetsformer

Fred och försvar

- demilitariseringen
- militära maktstrukturer
- internationellt samarbete
- FN:s roll
- global terrorism

MÅLSÄTTNING

Huvudsyftet med undervisningen i historia är att eleverna skall bilda sig en grundläggande uppfattning om hur deras eget liv har rötter i tidigare generationer och deras levnadsvillkor. Eleverna skall lära sig förstå att den egna kulturen och andra kulturer är resultat av historiska utvecklingsprocesser.

De kunskaper som eleverna får om det förflutna skall bidra till att utveckla ett analytiskt och kritiskt tänkande som redskap för att förstå nutidens samhälle och kultur. Genom att analysera vår samtid ur ett historiskt perspektiv bör eleverna bli medvetna om att framtiden påverkas av handlingar och beslut i gångna tider. Undervisningen skall betona att vi alla därigenom har ett stort ansvar för den fortsatta samhällsutvecklingen.

Undervisningen i historia skall belysa social, kulturell, religiös, rättslig, vetenskaplig, ekonomisk, teknisk och politisk utveckling. Genusperspektivet skall beaktas i undervisningen. Studierna bör leda till insikt om att såväl idéer som materiella villkor påverkar utformningen av allt mänskligt liv. Eleverna bör lära sig att varje tid har sina särdrag och att människor och händelser också bör betraktas utifrån sin tids värderingar och förutsättningar.

Undervisningen syftar till att skapa förståelse för kulturmiljö, traditioner och människors levnadsvillkor, och därigenom ge insikt om den identitet som kulturarvet ger.

Eleverna skall tillägna sig kunskap om det historiska kulturarvet och om dagsaktuella händelser både ur ett världshistoriskt och ur ett åländskt perspektiv.

RIKTLINJER

Mängden av historiska fakta är näst intill oändlig och ämnet kräver därför ett genomtänkt urval. De företeelser som eleverna möter i skolan och det övriga samhället skall om möjligt sättas in i ett övergripande historiskt sammanhang. Eleverna skall ges tillfälle att arbeta med såväl historiskt material som dagens informationskällor. De bör lära sig förstå att olika källor har skiftande perspektiv och tillförlitlighet.

Undervisningen skall utgå från elevernas mognadsnivå och förmåga att förstå olika skeenden och tidsperspektiv. Mångsidiga arbetsmetoder, såväl ämnesspecifika som ämnesövergripande, skall användas. Undervisningen skall inledas i årskurs 4. I skolor där växelkurser läses kan historieundervisningen börja i årskurs 3.

Ett upplevelsebaserat lärande med berättelser, sagor, sägner, sånger, egen forskning och exkursioner i den skolnära kulturmiljön ger goda förutsättningar för helhetsmässiga kunskaper. Detta utvecklar elevernas förmåga att leva sig in i det förflutna. Under årskurserna 7-9 skall undervisningen syfta till att stärka elevens egen identitet samt göra eleverna bekanta med andra kulturer och medvetna om kulturernas ömsesidiga påverkan.

Skolorna skall i sina arbetsplaner redogöra för hur och när man i undervisningen uppmärksammar historiska händelser med lokal anknytning samt platser av arkeologiskt och historiskt intresse i skolans närmiljö och i landskapet i övrigt. Alla elever skall under sin skoltid besöka historiska platser för att få ta del av det åländska kulturarvet.

HUVUDMOMENT (ÅK 4-6)

Undervisningen skall behandla Ålands och närmiljöns historia och dra paralleller till samtida historiska händelser i omvärlden. Undervisningen skall behandla tiden från stenåldern fram till 1800-talets början.

Tidslinjen

- Stenåldern
- Bronsåldern
- Järnåldern

Nordens historia fram till 1808

- Medeltiden
- Vasatiden
- Stormaktstiden
- Frihetstiden
- Gustavianska tiden

Världshistorien fram till 1789

- De första högkulturerna
- Antiken
- Medeltiden i Europa
- Nya tiden till franska revolutionen

Ålands historia

- Fornlämningar (boplatser och gravfält)
- Sjöleder (Kung Valdemars segelled)
- Åland som en del av det svenska riket
- Levnadsförhållanden (familj, släkt, by, socken)
- Näringar (djurhållning, fiske, handel)
- Kyrkans makt och inflytande
- Klostret på Kökar
- Kastelholm (administrativt centrum)

- Kungsgårdarna
- Postväsendet och övriga kommunikationer
- Sjukvården (Spetälskehospitalet på Gloskär)
- Häxprocesserna
- Kringen och båtsmanshållet
- Stora ofreden
- Lilla ofreden

HUVUDMOMENT (ÅK 7-9)

Undervisningen skall behandla Finlands historia och världshistorien på 1800- och 1900-talen med paralleller till betydelsefulla tidsperioder, händelser och personer på Åland.

Världshistoria: Från franska revolutionen fram till i dag

1700 och 1800-talen

- Upplysningen och franska revolutionen
- Industrialism, urbanisering och teknologisk utveckling
- De politiska ideologiernas uppkomst
- Demokratins framväxt
- Nationalism, imperialism och kolonialism

1900-talet

- Första världskriget
- Mellankrigstiden
- Andra världskriget
- Tiden efter 1945

2000-talet

- Världen i dag

Finlands historia från början av 1800-talet fram till i dag

- 1808-1809 års krig
- Finland under ryska tiden
- Inbördeskriget
- Det självständiga Finland
- Finland under andra världskriget
- Finland efter 1945

Ålands historia med betoning på tiden efter 1808-1809 års krig

- 1808-1809 års krig
- Åland under ryska tiden
- Levnadsförhållandena och näringslivets utveckling på Åland under 1800-talet (familj och vardagsliv, besuttna och obesuttna, skolväsendet, seder och bruk)
- Mariehamn
- Sjöfartsnäringen under 1800-talet
- Migration under 1800 och 1900-talen
- Åland under första världskriget
- Ålandsfrågan/Ålandsrörelsen
- Sjöfart och rederiverksamhet under 1900-talet

- Levnadsförhållandena och näringslivets utveckling under 1900-talet
- Åland under andra världskriget
- Självstyrelsens utveckling fram till idag

ÅLANDS HISTORIA - tidsmässig översikt

Nedan följer en tidsmässig översikt *) över den åländska historien. Översikten ger exempel på viktiga företeelser under respektive tidsperiod och rubrik.

FÖRHISTORISK TID ca 5000 f.Kr – ca 1050 e.Kr

Stenåldern

- de första ålänningarna
- boplatser
- levnadsförhållanden

Bronsåldern

- rösegravar och skeppssättningar
- bronsföremål och långväga kontakter

Järnåldern

- nya samhällsformer och levnadsförhållanden
- vikingatiden
- gårdar och gårdsgravfält
- fornborgar
- sjöleder och långväga kontakter
- skattfynd (arabiska mynt)

MEDELTIDEN ca 1050 – 1530

Kyrkan

- kristendomens införande, katolicismen
- de åländska kyrkorna (= våra tidigaste dokument)
- sockenindelningen
- Kökars kloster och tiggardordnarna

Världsliga makten

- byarnas uppkomst
- Ålands sigill
- skatteindelningen
- monetariseringen

- vårdkasar och vakthållning
- Kastelholms slott

Ekonomi

- levnadsförhållanden
- jakt och fiske (t.ex. Mörskärs fiske)
- handel på Stockholm och Reval
- Petter Ålänning i Stockholm

*)sammanställd 2006 av FD Kenneth Gustavsson, antikvarie vid Ålands landskapsregerings museibyrå

1500-TALET

Kyrkan

- reformationen på Åland
- konfiskeringar
- sakta ny inriktning

Kronan

- strider om Kastelholm, Åland brandskattas
- ny skatteindelning (dokument fr.o.m. 1537)
- kungsgårdarna

Ekonomi

- kalkutförsel
- jakt- och fiskeprodukter till Stockholm

1600-TALET

Landskapet Åland

- Ålands landskapsvapen
- levnadsförhållanden
- häxprocesserna

Kronan

- ständiga krig, och inkvarteringar
- postväsendet och kommunikationerna
- sjukvården (spetälskehospitalet på Gloskär)
- Åland som kunglig jaktmark

1700-TALET

Krigen

- Stora ofreden (flykten, ryssarna på Åland)
- Lilla ofreden (delvis flykt, ryssarna på Åland)
- Ryska kriget (svenska trupper i skärgården)
- Båtsmanhållet

Samhället Åland

- det moderna Åland växer fram
- kronofogdens berättelser
- Ålands riksdagsman
- häktet Vita Björn

Kulturen

- präst- och fräsegårdar som kulturcentra
- åländska möbelmålare
- stolmakaren JP Mansnerus i Stockholm
- avhandlingar och reseskildringar om Åland

1800-TALET

1800-talets första hälft

- 1808 och 1809 års krig, svenska och ryska trupper, strider, konungens högkvarter i Godby.
- Freden i Fredrikshamn september 1809. Åland blir ryskt, ryska trupper i

byarna, befästningar byggs längs postvägen. Tidiga planer i Bomarsund.

- Bomarsunds fästning byggs 1830-1854, de allierades anfall och fästningens demolering 1854, Ålands demilitarisering 1856.
- Levnadsförhållanden och näringsliv under första hälften av 1800-talet (t ex fästningens och Skarpans betydelse, ryssar inkvarterade i gårdarna, kontakterna till Stockholm bryts, ny valuta införs).

1800-talets andra hälft

- Mariehamn grundas 1861, och övertar Skarpans roll som ekonomiskt och kulturellt centrum.
- Sjöfart och rederiverksamhet inleds i större skala efter 1858, då åländska och finländska fartyg tilläts börja segla utanför Östersjön.
- Emigration till USA tar fart under senare hälften av seklet.
- Kommunalförvaltningen införs (förordning 1865),
- Skolväsendet införs, folkskolor (förordning 1866), elementarskolan, navigationsskolan.
- Fattigvård och sjukhus (Godby sjukhus från 1846).

1900-TALET

1900-talets första del

- Badhusepoken i Mariehamn.
- Fortsatt emigration till USA.
- Föreningslivet tar form: ungdomsföreningar, marthaföreningar, arbetarföreningar.
- Väckelserörelser och bönehus, etc.
- Oroliga tider, ryssarna förlägger trupper på Prästö 1906 och bygger radiostation. Ryska sjö- och landmätningar på Åland 1906-1914.

Första världskriget 1914-1918

- Första världskriget på Åland: trupper, befästningar, krigshandlingar, inbördeskrig samt svenskar och tyskar.
- Åländska skyddskåror strider på fastlandet 1918.
- Demoleringskommissionen 1918, befästningarna demoleras 1919. Finska trupper på Åland till 1922. Åländsk värnplikt, de flesta inkallade flyr till Sverige.
- Den åländska sjöfarten under kriget och dess förluster i fartyg och manskap.

Mellankrigstiden

- Ålandsrörelsen från 1917, Ålandsfrågan avgörs 1921. Åland demilitariseras och neutraliseras 1921. Åländsk värnplikt avskaffas, värnpliktsflyktingarna får amnesti.
- Självstyrelsen etableras, Landstingets och Landskapsnämndens verksamhet, egen lagstiftning
- Näringslivet och sjöfarten, Gustav Eriksons segelflotta.
- Pensionatsepoken på Åland.
- Spritsmugglingens tid. Sjöbevakningen inrättas 1930, Åland eget distrikt
- Flygtrafiken inleds, flyghamnen på Lilla holmen, flygfyrar, flygfältet.
- Oroliga tider på nytt. Svensk-finska befästningsplaner, planer på åländsk värnplikt, Bondetåget 1938, Massadressen 1939. Björkman sparkas.

Andra världskriget 1939-1945

- Neutralitetsvakten 1939. Åländskt befolkningskydd (2.500 medlemmar).

- Vinterkriget 1939-1940, trupper befästningar och krigshandlingar.
- Ålands Hemvärn och Ålands Hemvärnsskvinnor (1.800 respektive 1.000 medlemmar).
- Ålandsfördraget 1940. Sovjets konsulat inrättas, Ålands tredje demilitarisering.
- Fortsättningskriget 1941-1944, trupper, befästningar och krigshandlingar.
- Åländska skyddskårister och lottor (650 respektive 500 medlemmar).
- Åländska frivilliga hjälpinsatser på fastlandet under krigsåren.
- Vapenstillståndet 1944, Sovjets konsulat återkommer, Ålands fjärde demilitarisering.
- Freden i Paris 1947. Åland fortsättningsvis demilitariserat. Särskilt fördrag 1948.
- Den åländska sjöfarten under kriget och dess förluster i fartyg och manskap.

Efterkrigstiden

- Självstyrelsens utveckling fram till idag. Nya självstyrelselagar, egen flagga, egna frimärken. Partiväsendet växer fram.
- Kommunikationerna: landsvägar, broar, skärgårdsfärjor. Flyg och storfärjor.
- Näringsliv och sjöfart: småindustri, specialodlingar, fiskodling, färjetrafik och turism.
- Massmedia: tidningar, radio och TV.
- Migrationen: till Sverige, från fastlandet, återflyttare.
- Oförverkligade projekt: Grängesbergs turistbyar, Lumparens torrläggning.
- Mariehamns utveckling till modern stad.
- Åland under Kalla kriget 1947-1989. Sjöbevakningen, Sovjets konsulat, ubåtskränkningar.
- Fredsrörelsen och demilitariseringen under 1980-talet, kanonbåtsaffärer.
- Ålands inträde i EU. Fredsprojekt eller enbart skattegräns, fågelskytte och snus.

Musik

MÅLSÄTTNING

Undervisningen i musik syftar till att utveckla elevernas skapande uttrycksförmåga inom musikens alla delområden. Eleverna skall lära sig att använda rösten på ett naturligt sätt i tal och sång och stimuleras till ett aktivt musicerande. Vidare syftar undervisningen till att hos eleverna skapa en positiv attityd till musik som kan utgöra grunden för ett bestående musikintresse. Undervisningen skall också sträva till att föra den åländska kulturtraditionen vidare.

RIKTLINJER

I undervisningen skall sången vara av central betydelse. Jämsides med sång skall eleverna ges möjlighet till att utveckla instrumentspel. Genom att sjunga och spela skall eleverna lära sig läsa och förstå musik, där rytm, rörelse, dans och melodi skall bilda en naturlig helhet. Teori och gehörsträning skall på ett naturligt sätt sammankopplas med elevernas musikutövande.

Dramatisering bör utgöra ett naturligt arbetssätt i musikundervisningen. Elevernas aktiva musikutövande och -skapande skall ges stort utrymme, men även musiklyssnande hör till de grundläggande förutsättningarna för att lära sig musik.

Hänsyn till de elever som kommer in i målbrottet bör tas genom att sången och sångrepertoaren anpassas så att den ligger på ett lämpligt tonomfång och tonläge. Vid uppsjungning bör andnings-, artikulations- och avspänningsövningar tränas.

Musik skall inte studeras isolerat utan ses mot bakgrund av den kultur i vilken den utvecklas. Kännedom om de människor som utövat eller utövar musik kan bidra till större förståelse och inlevelse. Musikundervisningen erbjuder goda möjligheter för projekt- och temaundervisning och kan med fördel integreras i övrig undervisning och skolans allmänbildande kulturfostran. Ämnen som språk, gymnastik och bildkonst har naturliga beröringspunkter med musik.

HUVUDMOMENT, lågstadiet

* Sång

- tonbildningsövningar
- sånger: traditionella, moderna, nationalsånger och psalmer
- temasång, sånglekar och ramsor

* Gehörsträning

- följa linjen i en given melodi (t.ex. tonika-do-metoden, med handrörelser eller på annat sätt)
- särskilja mellan hög och låg ton
- känna igen melodier och rytmer i olika sånger
- enkla melodi- och rytmiskt
- dur- och molltreklanger
- kanonsång och flerstämmig sång

* Musiklyssning

- röstens klangfärg vid olika ljudartikulationer
- musikens dynamik av starka och svaga toner
- enskilda instrumentljud och instrumentgrupper i en orkester
- olika sorters musik: bl.a. spelmans-, folk- och underhållningsmusik och musiksagor
- allmänt kända musikstycken

* Rytme och tempo

- ordrytmer
- markera pulsen i en grundrytm
- långa och korta toner
- rytmstavelser och symboler
- taktarterna 2/4, 3/4, 4/4, 6/8
- rytmer från andra länder

* Teori

- notsystemet och G-klaven

- notbeteckningar och pauser
- sänkta och höjda toner
- olika tempobeteckning
- tonarterna C, G och F-dur

* Skapande och rörelse

- dramatisering
- egna rytm- och melodikompositioner
- ljudcollage
- fri inlevelse i olika rytmer
- sång- och rörelselekar
- ringlekar, folkdanser, modern dans och gammeldans

* Instrument

- enkla ostinat
- ackompanjemang på rytminstrument och klangspel
- instrumentspel

HUVUDMOMENT, högstadiet

Undervisningen i högstadiet skall vara inriktad på att eleverna utvecklar och fördjupar sina färdigheter. Momenten vidgas enligt följande:

* Sång

- folksånger från olika länder
- andliga sånger och psalmer
- andra kända och okända sånger
- kör- och temasång

* Lyssnande och musikhistoria

- rösten och dess olika stämmor
- symfoniorkesterns instrument
- olika musikinstrument
- olika typer av musik t ex blues, jazz, pop-, protest- och revolutionsmusik
- religiös musik
- nordiska tonsättare
- elektronmusikens form och estetik
- musikhistorisk översikt

* Teori och gehörsträning

- främmande rytmer
- intervaller
- tonarterna
- F-klaven, basklaven
- formstrukturer

* Dans

- olika dansstilar
- kördanser

* Instrumentspel

- rytm- och ackompanjemang på olika instrument
- melodispel

MÅLSÄTTNING

Undervisningen i bildkonst har som syfte att hjälpa eleverna att utveckla en förmåga att se och iakttä, eftersom medvetna iakttagelser, fantasibilder och idéer bidrar till att utveckla förmågan att självständigt uttrycka tankar och känslor i ord och bild. Undervisningen skall sträva till att hjälpa eleverna att frigöra sig från schabloner för att utveckla ett rikt och personligt uttryckssätt.

Undervisningen skall bidra till att eleverna övar upp sina tekniska och visuella färdigheter. Vidare skall elevernas tankeförmåga, personlighet och sociala beredskap ges möjlighet att utvecklas. Eleverna skall lära att sig acceptera eget och andras arbete och bli medvetna om bildens och bildmedias funktion och betydelse för individ och samhälle. De skall utveckla en vidgad förmåga att kritiskt granska och värdera.

RIKTLINJER

Innehållet skall planeras utgående från elevernas verklighet och intresse samt successivt förändras i takt med elevernas mognad från ett mera spontant och intuitivt arbete till en mera medveten bild- och formuppfattning. Eleverna skall ges möjlighet att träna förmågan att berätta fritt med hjälp av bilder. Undervisningen skall även följa upp aktuella företeelser inom konst- och kulturliv samt innehålla historiska utblickar.

Momenten i ämnet bildkonst borde ingå som en naturlig del i alla ämnen varför integrering med dessa är nödvändig. Undervisningen i bildkonst bär ett speciellt ansvar för ämnesövergripande studier kring olika kultur- och miljöfrågor.

HUVUDMOMENT, lågstadiet

* Kompositionslära

- grundformer, proportioner, ytor och rum
- ornamentik
- form och rytm

* Färglära

- grundfärger, mellanfärger och valörer, kalla och varma färger
- färgcirklar, palettens färger
- färger och känslor

- * Konstruktion och formgivning
 - olika material t.ex. lera, snö, pappersmassa, papper, trä, restmaterial
 - relief
 - pappersvikning
 - boktillverkning
- * Tekniker
 - kriter, vattenfärg
 - schablontryck, collage, mosaik, modellering
 - skrapteknik, batik, blandtekniker
 - kolteckning, skuggning, rutförstoring
- * Teknisk ritning
 - enkla linjalritningar
 - lodräta, vågräta och diagonala linjer
 - kroppar
 - perspektiv
- * Skrivkonst
 - bokstavsuppbyggnad, bokstavsdekorationer
 - bild och text
 - jämbred stil, layout
- * Visuell kommunikation
 - bildserier, trafikmärken och andra symboler
 - kort, hälsningar, förpackningar
 - reklam
 - bildkunskap
 - analys av bilder
- * Miljöfostran
 - elevernas närmiljö
 - årstider, lokala förhållanden
- * Fantasiuppgifter
 - egna upplevelser och erfarenheter
 - minnesuppgifter, fritt skapande
- * Happening
 - rolluppgifter, dockteater, skapande lek
 - bild, ljud och rörelse förenas
- * Konsthistoria
 - museibesök
 - åländska konstnärer
 - arkitektur och andra konstformer
 - heraldik, analys av konstbilder

HUVUDMOMENT, högstadiet

Undervisningen i högstadiet skall vara inriktad på att eleverna fördjupar och utvecklar sina färdigheter. Moment utvidgas enligt följande:

- * Bildkomposition
 - bildens grundelement: punkt, linje, yta och volym
 - rytm och balans, vila och rörelse
 - gyllene snittet
- * Färglära
 - spektrum och färgcirkeln
 - kontraster: ton-, valör-, simultan-, mättnads-, yt- och storleks-
 - rena-brutna färger, kalla-varma färger och komplementfärger,
- * Materiallära
 - vanliga material inom teckning, målning, grafik och skulptur
 - materials särdrag och användning
- * Grafiska tekniker
 - högtryck, djuptryck, plantryck
 - linoleumsnitt, träsnitt, torr nål, serigrafi och monotypi
- * Plastisk formgivning
 - friskulpturer och relief
 - olika material
- * Perspektivlära och teknisk ritning
 - projektionsritning
 - perspektiv: axiometrisk framställning, centralperspektiv, 1- och 2- punktsperspektiv
- * Konsthistoria
 - konsten i samhället
 - konstarter och konststilar
 - analysuppgifter
 - utställnings- och museibesök
 - arkitektur
- * Visuell kommunikation och bildkunskap
 - klassificering av bilder enligt deras syfte och innehåll
 - reklam och symboler
 - fotografier, tidskrifter, filmer och videoband
 - massmediafostran
- * Kalligrafi och textning
 - textningsregler
 - layout

MÅLSÄTTNING

Undervisningen i slöjd syftar till att främja elevernas utveckling och stärka deras självkänsla genom att de får öva upp sin förmåga att självständigt planera och genomföra ett arbete. Genom skapande verksamhet skall undervisningen hjälpa eleverna att utveckla sina praktiska och estetiska uttrycksmöjligheter.

Slöjdundervisningen skall inspirera eleverna att sätta en personlig prägel på sina arbeten. Eleverna skall ges möjlighet att träna sin känsla för stil- och formtraditioner genom att uppleva och skapa bruksting och konsthantverk. Undervisningen skall också sträva till att hos eleverna väcka en känsla för färg, form, kvalitet, olika materials egenskaper och ekonomiska värde. Undervisningen skall inrikta sig på att eleverna lär sig sådana färdigheter som i första hand behövs i det praktiska livet.

RIKTLINJER

Ergonomiskt riktiga arbetsätt och arbetsställningar bör tränas och utvecklas inom slöjdundervisningen under hela skoltiden. Betydelsen av att följa säkerhetsföreskrifter bör tydliggöras.

Slöjdundervisningen har många beröringspunkter med andra ämnen. *Studierna i slöjd kan på ett naturligt sätt integreras bl a med skolans miljöfostran och stöder principerna för en utveckling som är ekologiskt bärkraftig.*

Undervisningen inleds med olika former av handslöjd. Därefter skall slöjden differentieras i *textilslöjd och trä- och metallslöjd*. Utgående från det *minimi timantal i slöjd*, som slagits fast i skolans timfördelning, skall varje elev erhålla ungefärligen lika mycket undervisning i vardera slöjdart.

HUVUDMOMENT, lågstadiet

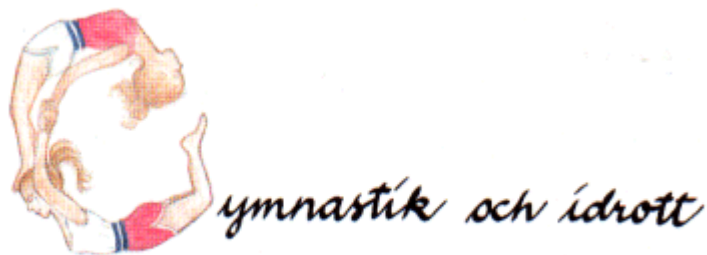
- * Träning av finmotorik, fingrarnas muskulatur, koordination öga - hand
- * Olika material, dess egenskaper och användningsområden
- * Olika tekniker i hårda och mjuka material
- * Olika redskap, verktyg och maskiner
- * Olika handgrepp och metoder

- * Textilslöjd
 - handsömnad och broderi
 - stickning och virkning
 - maskinsömnad, symaskinens användning och funktion
 - tillverkning av olika textilprodukter bl a enkla kläder
 - vävning, t ex bandgrind eller ram
 - tryckning, färgning, tovning och trädning
- * Trä- och metallslöjd
 - mäta, rita, vinkla
 - tälja, såga, hyvla, raspa, fila och slipa
 - urholka
 - spika, skruva, borra och tappa
 - ytbehandla

HUVUDMOMENT, högstadiet

Undervisningen under högstadietiden skall vara inriktad på att fördjupa och utveckla de färdigheter som tränats tidigare.

- * Planering av arbeten med hjälp av skiss-, arbets- och mönsterritningar
- * Följa arbetsinstruktioner
- * Underhåll och reparationer
- * Återanvändning av material
- * Komponera med färg och form
- * Materiallära
- * Textilslöjd
 - planera och tillverka egna kläder
 - tillverka inredningstextilier och andra produkter
 - framställa nytt av gammalt
 - garntekniker, broderi, läderarbeten, textiltraditioner, specialtekniker inom konsthandarbete
- * Teknisk slöjd
 - träslöjd: enklare möbeltillverkning, svarvning och snideriarbeten
 - metallslöjd: handsmide, plåtslageri, svetsning och lödning
 - alternativa material: t ex. läder, glas, emalj och plast
 - motorer och motorlära

MÅLSÄTTNING

Undervisningen i gymnastik och idrott skall främja elevernas fysiska, psykiska och sociala utveckling och bör skapa förståelse och intresse för regelbunden kroppsrörelse. Alla elever skall ges möjlighet att tillfredsställa sitt rörelsebehov samt att uppleva glädje, rekreation och gemenskap. Undervisningen bör organiseras så att elever med olika handikapp kan delta.

Genom undervisningen skall eleverna lära sig grundformerna för olika rörelser och tillägna sig ett funktionellt rörelsesätt samt att utveckla sin självförlit och skapandeförmåga. Eleverna skall få möjlighet att pröva på många olika former av idrott. De skall även ges möjlighet till olika former av friluftsliv för att lära sig att ta ansvar för natur och miljö. Inom gymnastikens och idrottens många delområden finns speciella regler och säkerhetsföreskrifter som eleverna bör lära sig att förstå och följa. Eleverna bör även lära sig hur man vårdar och sköter olika utrustningar.

RIKTLINJER

Eleverna bör stimuleras att tävla med sig själva varför utslagslekar bör ersättas av olika former av lekar som stärker gruppkänsla och samarbetsförmåga. När det gäller lagsporter är det läraren som skall ansvara för att gruppindelningarna blir slumpmässiga.

Då undervisningen planeras och förverkligas bör man beakta skillnader mellan eleverna och mellan flickor och pojkar vad gäller utveckling, prestation och intressen. Då det är ändamålsenligt kan flickor och pojkar undervisas skilt för sig. Undervisningen i gymnastik och idrott kan med fördel integreras med övrig undervisning. När det gäller den ämnesövergripande undervisningen har gymnastik och idrott ett speciellt ansvar för hälsofostran.

I de lägre årskurserna skall eleverna öva motoriska grundfärdigheter, dvs sådana som utvecklar grovmotorik, koordination, rytm, balans, rums- och riktningsuppfattning, form- och kroppsuppfattning, känsel, syn och hörsel. På de högre klasserna skall inlärd övningar finslipas, utvecklas och kombineras. Tyngdpunkten bör läggas på mångsidig träning, som främjar elevernas kondition och uthållighet. De bör också tilldelas enkla funktionärs-, ledar- och domaruppgifter.

HUVUDMOMENT, lågstadiet

- * Gymnastik
 - grovmotoriska övningar med och utan musik: krypa, åla, rulla, hoppa och springa
 - finmotoriska övningar t.ex. klappramsor, fotövningar
 - övningar med handredskap bl a hopprep, ärtpåsar, bollar, tunnband
 - rörelse- och improvisationsövningar
 - redskapsgymnastik; bl.a. matt-, hopp-, klätter- och hängövningar
 - balansövningar
 - jazzgymnastik

- * Hälsa, hygien och ergonomi
 - uppvärmning, stretchning
 - träning och hälsotillstånd, hjärtverksamhet och andning
 - kost och motion, vila och sömn, droger och gifter
 - klädsel, utrustning och hygien
 - arbetsställningar, arbetsrörelser och säkerhetsfrågor

- * Bollspel
 - bollövningar med stor och liten boll
 - bollspel för att träna förmågan för samspel
 - teknik- och spelövningar med anpassade regler
 - enkla domaruppgifter

- * Dans och rytmik
 - sånglekar, ringlekar och folkdanser
 - improvisationer
 - modern dans, gammeldans och modedanser

- * Friidrott
 - löpning, stafetter, hopp och kast

- * Orientering
 - rita skisser och följa dem; t.ex. klassrums- och skolgårdsorientering
 - förberedande övningar med karta och kompass
 - grundläggande orienteringsövningar

- * Lek
 - rörelselekar som tränar fantasi, samarbetsförmåga, självkänsla och ansvarskänsla
 - lekar som tränar uppmärksamhet, iakttagelse- och reaktionsförmåga
 - konditions- och styrkebefrämjande lekar

- * Simning
 - vattenvaneövningar och -lekar
 - bad- och båtvet
 - olika simsätt och ev märkestagning
 - dykning och hoppning
 - vattenbollspel
 - grunderna i livräddning

- * Skidåkning
 - lekar och balansövningar på skidor
 - teknikträning i olika terrängtyper
- * Skridskoåkning
 - lekar och isspel
 - åkteknik där alla bl.a. skall lära sig att skjuta ifrån med hela foten
 - enkla konståkningsövningar
 - isvett, iskunskap och säkerhetsfrågor

HUVUDMOMENT, högstadiet

- * Gymnastik
 - utökade förråd av fristående övningar och redskapsövningar
 - analys av rörelser och rörelseuppgifter
 - konditions- och styrketräning, motions- och trendgymnastik
 - jazzgymnastik
 - handredskapsgymnastik till musik
- * Hälsa, hygien och ergonomi
 - utvidgning av det som behandlats under låg- och mellanstadiet
 - praktiskt påvisa hur konditionen förbättras med träning
 - skadeförebyggande åtgärder och förslitningsskador
 - olika yrkens krav på kondition och styrka
- * Bollspel
 - teknik-, taktik- och samspelsövningar
 - olika bollspel: lag- och racketspel
- * Dans och rytmik
 - utökat förråd av gammeldans, modern dans och modedanser
 - improvisationer
- * Friidrott
 - fördjupning och utökning av låg- och mellanstadiets grenar
- * Orientering
 - fördjupade och utökade övningar med karta och kompass
 - orienteringsvarianter i grupp och individuellt
- * Lek
 - lekar som tränar snabbhet, styrka, kondition, samarbete och ansvar
 - lekar som rekreation
- * Simning
 - fortsatt teknikträning i olika simsätt
 - konditionssimning
 - olika vattenspel och enkla konstsimövningar
 - bad- och båtvet
 - grunderna i livräddning
- * Skidåkning
 - teknikträning och konditionsskidning

- * Skridskoåkning
 - isspel, teknik- och taktikträning
 - isvett, iskunskap och säkerhetsfrågor

Hemkunskap

MÅLSÄTTNING

Hemkunskapsundervisningen syftar till att främja elevernas utveckling till ansvarskännande och samarbetsvilliga familje- och samhällsmedlemmar. Undervisningen bär också en del av ansvaret för bevarandet av vårt kulturarv.

Undervisningen skall sträva till att eleverna utvecklar sådana färdigheter som behövs för att utföra olika sysslor som förekommer i ett hem och samtidigt skapa grunden för positiva attityder till sådana sysslor och till en jämlik arbetsfördelning. Undervisningen skall även syfta till att eleverna tillägnar sig kunskaper om hur man på ett ekonomiskt sätt väljer och tillagar en näringsriktig kost. Sunda levnadsvanor, trygghet och trivsel i boendemiljön skall betonas.

RIKTLINJER

Undervisningen skall planeras så att de olika delarna inom huvudmomenten bildar en helhet. Innehållet skall struktureras ur ämnets synpunkt konsekvent, med stigande svårighetsgrad och med beaktande av elevernas mognad och intressen. Tillräckligt med tid skall avsättas för övning av praktiska färdigheter och för tillämpning av teoretiska kunskaper; därför bör undervisningen i någon årskurs ordnas i trettimmars pass. Det är viktigt att säkerhetsföreskrifterna beaktas. Eleverna skall träna sig att följa gällande föreskrifter för arbetarskydd och hygien, samt lära sig ergonomiskt riktiga arbetsmetoder.

Hemkunskapsundervisningen erbjuder goda möjligheter för projekt och temaundervisning och kan med fördel integreras i övrig undervisning. Ämnen som språk, matematik, biologi, kemi, geografi och samhällslära har många gemensamma beröringspunkter med hemkunskap. När det gäller den ämnesövergripande undervisningen har hemkunskapsundervisningen ett speciellt ansvar för samlevnads- och familjefrågor, hälsofrågor, miljöfrågor samt olika kulturfrågor.

HUVUDMOMENT

- * Undervisningen om familje- och människorelationer skall syfta till att eleverna
 - förstår hemmets och familjens betydelse i samhället
 - utvecklar en positiv attityd till jämlikhet i familj och arbetsliv
 - får handledning i barnavård och familjefostran
- * Undervisningen om kost och hälsa skall syfta till att eleverna
 - lär sig färdigheter i matlagning
 - lär sig grundläggande närings- och livsmedelslära
 - förstår betydelsen av en allsidig och näringsriktig kost, tillredd av fullgoda råvaror

- får kunskaper om åländska mattraditioner och maträtter
- får kunskaper om nationell och internationell matkultur

* Undervisningen om boendemiljö och hygien skall syfta till att eleverna

- lär sig om personlig hygien och hygien på arbetsplatser
- får handledning i klädvård, bostadsvård och heminredning
- förstår betydelsen av en ren och frisk boendemiljö
- förstår betydelsen av hushållens ansvar för miljövård

* Undervisningen i hemmets ekonomi och konsumentkunskap skall syfta till att eleverna får handledning i hur man

- gör fördelaktiga inköp
- kritiskt värderar och tolkar konsumentinformation
- självständigt fattar beslut och gör ändamålsenliga val mellan olika slag av tjänster

Engelska (A1)

MÅLSÄTTNING

Undervisningen i engelska syftar till att eleverna skall lära sig sådana grundläggande färdigheter i tal och skrift, som behövs i vardagliga språksituationer, på resor, för att knyta personliga kontakter och för fortsatta studier. Samtidigt skall eleverna få kännedom om levnadsförhållanden, kultur- och samhällsliv hos de folk som talar engelska.

Det övergripande syftet är att eleverna lär sig uppfatta, förstå och tala språket. Skriftliga övningar syftar till att stödja den muntliga undervisningen och skall bidra till att ord- och frasförråd samt språkliga mönster befästs.

Undervisningen av grammatiska strukturer syftar till att eleverna skall kunna uttrycka sig korrekt i såväl tal som skrift. Eleverna skall få en inblick i ordbildningens grunder; sammansättningar, avledningar med prefix och suffix samt fraser. Särskild vikt skall fästas vid inläring av engelskans idiomatiska uttryck. Eleverna skall även träna sig i att använda ordlistor och lexikon och att tolka fonetisk skrift.

RIKTLINJER

Undervisningen skall utgå från naturliga enkla, vardagliga språksituationer och planeras så att lektionerna blir en serie naturliga hör- och talövningar. I undervisningen är det skäl att hålla sig till ett normerat brittiskt eller amerikanskt uttal, men eleverna bör även någon gång höra andra uttalsvarianter så att de kan förstå engelska från olika delar av världen.

I början av språkstudierna skall huvudvikten läggas vid det talade språket. Texter och skriftliga övningar skall användas endast som ett stöd för det talade språket. I takt med elevernas språkutveckling bör allt större vikt fästas vid rättskrivning. Uppgifter som tränar elevernas läsförståelse och skriftliga framställningsförmåga skall ökas så småningom.

Eleverna skall läsa olika slag av texter, såväl tillrättalagda som autentiska. Texter skall behandlas såväl intensivt som extensivt. Eleverna bör uppmuntras att läsa engelskspråkiga tidningar och böcker. Skolan bör därför kunna erbjuda eleverna sådan litteratur.

Eleverna skall träna sig i att formulera sig fritt genom att skriva brev, berättelser, korta meddelande och referat mm. Eleverna skall öva sig i att ta reda på ords uttal, användning och betydelse samt kontrollera den grammatiska korrektheten i något de vill säga eller skriva. Språkriktighetskrav får emellertid inte förta elevernas vilja att uttrycka sig. Huvudsaken är att de kan göra sig förstådda på ett någorlunda korrekt språk.

HUVUDMOMENT

* Att tala och lyssna

I lågstadiet skall eleverna träna sig i

- att grundlägga ett gott uttal
- att uppfatta och förstå vårdat tal
- att i tal uttrycka sig i enkla vardagliga situationer
- att berätta, beskriva och förklara genom sång och musik, ramsor och lekar samt dramatisering och rollspel
- att uttala och betona med rytm och intonation

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att uttrycka sig i fria samtalsövningar med anknytning till aktuella händelser
- att intervjua och diskutera

* Att läsa

- I lågstadiet skall eleverna träna sig i

- att läsa och förstå text med gradvis ökat ordförråd och stegrad svårighetsgrad, även extensivt
- att läsa med ökad tonvikt på information och upplevelse

- I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att intensivt behandla texter med ökad inriktning på textens strukturella uppbyggnad
- att extensivt läsa texter

* Att skriva

I lågstadiet skall eleverna träna sig i

- att uttrycka sig i skrift
- att genom skrivövningar befästa och tillämpa det muntligt inövade
- att stava

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i att skriva i såväl bunden som fri form

* **Språklära och språkkännedom**

I lågstadiet skall eleverna träna sig i

- att använda fraser och grammatiska mönster
- att använda ordklasserna:

substantiv

- bestämd och obestämd artikel

- pluralis

- genitiv

- komparation

adjektiv

räkneord

pronomen

verb

- personliga; possessiva; relativa

- presens, imperfekt

- do-omskrivning

- progressiv form

- elementära oregelbundna verb

- att i viss mån tolka fonetisk text

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att genom fördjupade studier använda ordklasserna:

räkneord

- tidsuttryck

pronomen

- reflexiva; determinativa; demonstrativa; indefinita; reciproka

verb

- modala hjälpverb

- oregelbundna verb

- perfekt, pluskvamperfekt, futurum

- konditionalis

- passiv

adverb

- att tolka fonetisk skrift

Finska (A2)

MÅLSÄTTNING

Syftet med undervisningen i finska är att eleverna skall utveckla sådana kunskaper och färdigheter som behövs i vardagliga finska språksituationer och för fortsatta studier.

Undervisningen skall bidra till att ge eleverna kännedom om orter och sevärdheter i Finland, finska seder och bruk, sånger och litteratur samt övrig finsk kultur.

Eleverna skall lära sig att förstå talad finska i normalt tempo, att muntligt använda språket i enkla vardagliga situationer, att läsa och förstå okomplicerad text och att använda språket i skrift.

RIKTLINJER

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur; mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur och tankevärld.

HUVUDMOMENT, lågstadiet

Eleverna skall tillägna sig ett gott uttal och lära sig

- att förstå och använda vanliga frågor och fraser
- att säga vems något är, vem som har något och var något finns
- att uttrycka antal och priser
- att berätta och fråga om händelser och handlingar samt ge både nekande och jakande svar
- att använda och förstå enkla tidsuttryck

Strukturer

- nominativ singular och plural
- genitiv singular
- adessiv och inessiv i singular
- partitiv singular
- ordningstal i grundform
- jakande och nekande presens

HUVUDMOMENT, högstadiet

Eleverna skall vidareutveckla det de tidigare tillägnat sig samt lära sig

- att beskriva och samtala om händelser och handlingar i skolan, hemma och på fritiden
- att presentera sin hemtrakt
- att uttrycka antal, mängder och priser i vardagliga service- och samtalssituationer
- att uttrycka rörelser eller förflyttningar till och från en plats eller person
- att förstå enkla anvisningar och råd
- att uttrycka känslor och åsikter
- att beskriva och samtala om händelser och handlingar i olika tempus
- att beskriva tider, tillfällen, tillstånd och förändringar
- att förstå bruket av ägandeändelse vid possessiva pronomen
- att beskriva och samtala om händelser, handlingar och upplevelser även med jämförelser och lokalkasus i plural
- att säga vad man gör eller gjorde i vardagliga situationer

Strukturer

- lokalkasus i singular
- ackusativ- och partitivobjekt
- tidsuttryck (fördjupning)
- imperativ 2. person singular
- infinitiv I
- jakande och nekande imperfekt
- jakande och nekande perfekt (pluskvamperfekt kursivt)
- essiv och translativ

- possessivsuffix i huvuddrag
- konditionalis
- pluralböjning
- infinitiv III
- tidsuttryck (ytterligare fördjupning)

I lärokursen kan därutöver ingå

- passiv presens och imperfekt
- grundtal och ordningstal (fördjupning)
- komparativ och superlativ i grundform

Finska för tvåspråkiga elever (A2, B1, B2)

Tvåspråkiga elever som väljer att läsa finska bör få möjlighet att förbättra och fördjupa de praktiska kunskaper de på naturlig väg förvärvat sig. De skall lära sig

- att läsa finsk litteratur
- att skriva utgående från det språk de talar
- att fördjupa och nyansera sitt ordförråd på olika ämnesområden
- att skilja slang och dialekt från normal finska i tal och skrift

Tyska och franska (A2)

MÅLSÄTTNING

Syftet med undervisningen i tyska och franska är att eleverna skall utveckla sådana kunskaper och färdigheter som behövs i vardagliga språksituationer och för fortsatta studier.

Eleverna skall stimuleras till positiva attityder och till att våga använda språket. Samtidigt skall eleverna få kännedom om levnadsförhållanden, kultur- och samhällsliv hos de folk som talar tyska eller franska.

Eleverna skall lära sig att förstå talad tyska och franska i normalt tempo, att muntligt använda språket i enkla vardagliga situationer, att läsa och förstå okomplicerad text och att använda språket i skrift.

RIKTLINJER

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur, men samtidigt mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Undervisningen skall planeras utgående från elevernas mognad och intressen och deras framtida behov av språket. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur och tankevärld. Undervisningen bör också beakta elevernas behov av att kunna presentera sig själva och sin hemtrakt.

HUVUDMOMENT

* Att tala och lyssna

I lågstadiet skall eleverna träna sig i

- att grundlägga ett gott uttal
- att uppfatta och förstå vårdat tal
- att i tal uttrycka sig i enkla vardagliga situationer

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att uttrycka sig i fria samtalsövningar med anknytning till aktuella händelser
- att delta i enklare diskussioner

* Att läsa

- I lågstadiet skall eleverna träna sig i
- att läsa och förstå texter med gradvis ökat ordförråd
- att läsa med ökad tonvikt på information och upplevelse

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att intensivt behandla texter med ökad inriktning på textens strukturella uppbyggnad
- att extensivt läsa texter med stegrad svårighetsgrad

* Att skriva

- I lågstadiet skall eleverna träna sig i
- att genom skrivövningar befästa och tillämpa det muntligt inövade
- att uttrycka sig i skrift
- att stava

I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att skriva i såväl bunden som fri form

* Språklära och språkkännedom

- I lågstadiet skall eleverna träna sig i
- att använda fraser och enklare grammatiska mönster

- I högstadiet skall eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i
- att genom fördjupade studier använda språket grammatiskt riktigt

Finska, tyska och franska (B1, B2)

MÅLSÄTTNING

Syftet med undervisningen i finska, tyska och franska från och med högstadiet är att ge eleverna elementära språkfärdigheter för enkla, vardagliga språksituationer och en grund för fortsatta studier i språket.

Undervisningen bör skapa positiva attityder till språket. Den skall sträva till att få

eleverna att våga använda språket och att senare vilja upprätthålla och utveckla sin språkfärdighet.

Språkstudier utvecklar i allmänhet elevernas världsbild och befrämjar internationell förståelse. Undervisningen skall därför även ge eleverna upplysningar om kultur- och samhällslivet i respektive länder.

Eleverna skall lära sig förstå tal i normalt tempo, att göra sig muntligt förstådda, att läsa text och förstå innehållet och att använda språket i skrift.

RIKTLINJER

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur, men samtidigt mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Undervisningen skall planeras utgående från elevernas mognad och intressen och deras framtida behov av språket. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur och tankevärld. Undervisningen bör också beakta elevernas behov av att kunna presentera sig själva och sin hemtrakt.

HUVUDMOMENT

*** Att lyssna och tala**

Hör- och talövningar skall inta en central roll i undervisningen. Språket skall vara naturligt och verklighetsnära. Eleverna skall i första hand lära sig ord och uttryck som de behöver i olika vardagssituationer. Utöver ett aktivt ordförråd bör de behärska ett mycket större passivt ordförråd för att kunna förstå vad de läser och hör.

Man bör sträva till att eleverna från början skall lära sig ett så naturligt och korrekt uttal som möjligt med för språket karakteristisk betoning, rytm och intonation. De skall träna detta i dialogform. De skall även regelbundet lyssna på autentiskt språk och uttal av infödda talare. Vårdat talspråk skall utgöra norm i undervisningen.

*** Att läsa**

Det är nödvändigt att läsa texter på främmande språk bl a för att utveckla och befästa ordförrådet. Eleverna skall få övning i att diskutera texterna och att använda lexikon.

*** Att skriva**

Skriftliga övningar skall vara ett stöd för den muntliga kommunikationen och skall bidra till att befästa elevernas förråd av ord och uttryck och grammatiska strukturer. Eleverna skall kunna formulera sig på respektive språk. Fria övningar bör vara regelbundna inslag i undervisningen.

*** Samtal**

- att hälsa, ta farväl, tacka, be om ursäkt, bjuda, begära

*** Hemmet och den närmaste omgivningen**

- byggnader, rum, hemarbeten
- måltider, maträtter, bordsvanor, livsmedel, kläder
- barn, vuxna, familj, släkt och vänner

- läkare-, sjukhus-, apoteksbesök
- studier, skriva brev, gå till posten, telefonera

* Samhället

- stad och landsbygd
- kommunikationsmedel, trafik, resor, turism, hotell, restaurang
- vårt eget land, andra länder, folk och språk

* Naturen

- växter, djur, miljö och miljövard

* Fritid och intressen

- motion, utfärder, teater och film
- tidningar, böcker, bibliotek
- konst, musik, radio och TV

* Tid och väderlek

- klockan, veckodagar, seder och bruk under olika årstider
- vädret

TIMFÖRDELNING i grundskolan på Åland, årskurserna 1-6⁴

Fr.o.m. läsåret 2010-2011

	Minimiantal vt
Svenska	32
Matematik	22
Miljö- och naturkunskap	17 (tidigare 15)
Omgivningskunskap	8
Biologi	3
Geografi ²	3
Fysik och kemi ²	3 (tidigare 0)
Samhällsorientering	9 (tidigare 11)
Religions-/livsåskådningskunskap	6 (tidigare 8)
Historia och samhällskunskap ²	3
Konst- och färdighetsämnen	44
Musik	6
Bildkonst	6
Slöjd	8
Idrott	12
Engelska (A1)	8
Gemensamma läroämnena	132
Valfria läroämnena³	4
Finska, franska, tyska (A2)	
<u>Sammanlagd undervisning⁴</u>	132-144/148⁵
Minimi- och maximiantal veckotimmar	

Beslut nr 39 U30-26.05.2009 om lärokurs i fysik och kemi.

⁴ 19-21 veckotimmar i årskurserna 1-2, 23-25 veckotimmar i årskurserna 3-4 och 24-26 veckotimmar i årskurserna 5-6. För elever som väljer att läsa ett valfritt språk kan antalet veckotimmar vara högst två timmar större.

² Undervisning fr.o.m. årskurs 4, forts. på undervisning som ingår i omgivningskunskap i årskurserna 1-3.

³ Åtminstone ett av språken ska erbjudas.

⁴ Därutöver kan ges stödundervisning.

⁵ Maximiantal timmar för elever som läser ett valfritt språk.

TIMFÖRDELNING i grundskolan på Åland, årskurserna 7-9⁵

Fr.o.m. läsåret 2011-2012

	Minimiantal vt
Svenska	8
Matematik	10
Miljö- och naturkunskap	17 (tidigare 14)
Biologi och geografi	8
Fysik och kemi	6
Hälsokunskap	3 (tidigare 0)
Samhällsorientering	10
Religions-/livsåskådningskunskap	3
Historia och samhällskunskap	7
Konst- och färdighetsämnen	16
Musik	2
Bildkonst	2
Slöjd	3
Idrott	6
Hemkunskap	3
Engelska (A1)	7
Elevhandledning	2
Gemensamma läroämnena	70 (tidigare 67, 66)
Valfria läroämnena/tillvalsämnena²	11 (tid. max 29, 30)
)Finska, franska, tyska (A2)	9
Finska, franska, tyska (B1)	6
Finska, franska, tyska (B2)	4
<u>Sammanlagd undervisning³</u>	81-90/96⁴
Minimi- och maximiantal veckotimmar	

Beslut nr 25 U30-06.04.2011 om lärokurs i hälsokunskap.

⁵ 27-30 veckotimmar per årskurs. För elever som väljer att läsa minst ett valfritt språk kan antalet veckotimmar vara högst två timmar större.

² Åtminstone ett av språken ska erbjudas.

³ Därutöver kan ges stödundervisning.

⁴ Maximiantal veckotimmar för elever som läser minst ett valfritt språk.

TIMFÖRDELNING i grundskolan på Åland, årskurserna 1-9

Undervisning i veckotimmar⁶

Fr.o.m. läsåret 2010-2011 (Åk 1-6)

Fr.o.m. läsåret 2011-2012 (Åk 7-9)

	Åk 1-6	Åk 7-9	Åk 1-9
Svenska	32	8	40
Matematik	22	10	32
Miljö- och naturkunskap	17	17	34
Omgivningskunskap	9		
Biologi och geografi ²	3+3	8	11
Fysik och kemi ²	3	6	9
Hälsokunskap		3	3
Samhällsorientering	9	10	19
Religions-/livsåskådningskunskap	6	3	9
Historia och samhällskunskap ²	3	7	10
Konst- och färdighetsämnen	44	16	60
Musik	6	2	8
Bildkonst	6	2	8
Slöjd	8	3	11
Idrott	12	6	18
Hemkunskap		3	3
Engelska (A1)	8	7	15
Elevhandledning³		2	2
Gemensamma läroämnena	132	70	202
Valfria läroämnena/tillvalsämnen⁴	4	11	15
Finska, franska, tyska (A2)	4	9	13
Finska, franska, tyska (B1)		6	6
Finska, franska, tyska (B2)		4	4
Sammanlagd undervisning⁵	132-	81-	213-
Minimi- och maximiantal veckotimmar	144/148⁶	90/96⁶	234/244⁶

⁶ Minimiantal årsveckotimmar. En årsveckotimme motsvarar 38 veckotimmar. En veckotimme = 45 minuter.

² Undervisning fr.o.m. årskurs 4, forts. på undervisning som ingår i omgivningskunskap i åk 1-3.

³ Elevhandledning fr.o.m. årskurs 1, i årskurserna 7-9 även under särskilda lektioner.

⁴ Åtminstone ett av språken ska erbjudas.

⁵ Därutöver kan ges stödundervisning.

⁶ Maximiantal veckotimmar för elever som läser minst ett valfritt språk.